

Utvärdering av FoU-programmet Fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse

Slutrapport

Kunskap för ett bättre samhälle

Oxford Research tar fram kunskapsbaserade beslutsunderlag åt kunder i offentlig sektor.

Vi är specialister på samhällsvetenskapliga analyser, utvärderingar och strategier med fokus på två breda områden: regional utveckling och näringslivsutveckling samt välfärd.

Vi arbetar tvärvetenskapligt och kombinerar tre kompetenser: akademisk kunskap och metod, strategisk förståelse samt förmåga att kommunicera på ett effektivt och tydligt sätt.

Våra kunder finns framför allt inom offentlig sektor på lokal, regional, nationell, nordisk och europeisk nivå.

Oxford Research AB

Norrlandsgatan 11

111 43 Stockholm

Sweden

office@oxfordresearch.se

www.oxfordresearch.se

Uppdragsgivare

Ifous

Projektperiod

2023 till 2026

Projektteam

Angelica Åström

Elina Härmä

Oxford Researchs venndiagram symboliserar våra tre kärnkompetenser – akademisk kunskap och metod, strategisk förståelse samt kommunikation – som vi använder när vi tar fram kunskap för ett bättre samhälle.

Sammanfattning

Denna rapport utgör slutredovisningen av utvärderingen av FoU-programmet *Fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse (FriBi)*. Syftet med utvärderingen har varit att följa programmets genomförande och analysera vilka resultat och effekter som har uppnåtts i de medverkande verksamheterna. Nedan sammanfattas de mest centrala resultaten.

Programmet har uppnått en hög måluppfyllelse och bidragit till utveckling av verksamheterna. De allra flesta mål bedöms ha uppnåtts i viss eller hög utsträckning. Särskilt framträdande är resultaten kopplade till utvecklingen av fritidshemmets kompletterande och kompensatoriska uppdrag samt till ett ökat fokus på kollegial reflektion och den professionella praktiken. Programmet har därmed bidragit till att stärka fritidshemmets pedagogiska roll i relation till elevers lärande.

De tydligaste resultaten finns i förändrade arbetssätt, strukturer och samsyn.

Programmet har lett till ökad förståelse för fritidshemmets uppdrag, ett mer gemensamt språk i verksamheterna och en stärkt professionalitet bland medverkande. Resultaten tar främst form som förändrade arbetssätt, ökad systematik i utvecklingsarbetet och en mer sammanhållen syn på elevers hela skoldag. Direkta effekter på elevnivå är svårare att identifiera, men det finns indikationer på att arbetet i högre grad utformas utifrån elevernas behov.

Programmet har i hög grad integrerats i ordinarie verksamhet. Arbetssätt och kunskaper från FriBi har i många fall vävts in i befintliga strukturer, såsom det systematiska kvalitetsarbetet och verksamheternas planering och uppföljning. Detta innebär att programmet inte har fungerat som ett separat utvecklingsspår, utan snarare som ett stöd och en förstärkning av pågående utvecklingsarbete.

Programmet har stärkt samarbete och samsyn mellan den obligatoriska skolan och fritidshemmet, men utsträckningen varierar mellan verksamheter. Flera verksamheter beskriver ett ökat samarbete mellan skola och fritidshem samt en större förståelse för respektive verksamhets bidrag till elevernas lärande. Samtidigt varierar resultaten, och utvecklingen har i vissa fall varit mer begränsad.

Genomförandet har präglats av god kvalitet och fungerande samverkan.

Programmet upplevs ha varit tydligt, välstrukturerat och relevant för medverkandes behov. Samverkan med Ifous och forskare har fungerat väl och bidragit till kontinuitet och riktning i utvecklingsarbetet. Samtidigt har vissa utmaningar identifierats, bland annat kopplat till seminarierna, spridning och stöd till olika funktioner inom programmet.

Resultaten varierar mellan verksamheter och är beroende av lokala förutsättningar.

Skillnader i resultat förklaras i hög grad av faktorer som rektors engagemang, organisatoriska förutsättningar och tidigare erfarenhet av utvecklingsarbete. Särskilt ledarskapets betydelse framträder som central för både genomförande och resultat.

Programmet har goda förutsättningar att leda till långsiktiga effekter. Arbetssätt, strukturer och samarbeten har i stor utsträckning integrerats i ordinarie verksamhet, vilket stärker förutsättningarna för att resultaten ska leva vidare efter programmets slut. Förväntningarna handlar bland annat om en mer integrerad organisation, stärkt kvalitet och ökat fokus på elevers lärande och välmående.

Spridning och långsiktig förankring utgör centrala utvecklingsområden. Spridningen av resultat till verksamheter utanför programmet har varit mer begränsad och ojämn. Likaså varierar graden av formaliserade strategier för spridning och fortsatt arbete. Långsiktig hållbarhet bedöms i regel som god men också i hög grad beroende av fortsatt ledarskap, organisatorisk förankring och att arbetet inte blir beroende av enskilda individer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Inledning	6
1.1 Rapportens disposition.....	6
1.2 Om FoU-programmet Fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse.	7
1.3 Programmets organisation och aktiviteter.....	7
1.4 Utvärderingens metod	8
1.5 Tidigare utvärderingsrapporter	9
2. Programmets måluppfyllelse, resultat och genomförande	12
2.1 Programmet har en hög måluppfyllelse	12
2.2 Programmet har varit relevant för medverkande verksamheter	17
2.3 FriBi har kompletterat och bidragit till ordinarie verksamhet	21
2.4 Programmet har varit effektivt och bedrivits med god kvalitet	24
2.5 Programmet har förutsättningar för långsiktiga effekter	31
2.6 Programmet förväntas leva vidare efter programslut	33
3. Slutsatser och rekommendationer	36
3.1 Programmet har genomförts på ett relevant och effektivt sätt	36
3.2 Programlogiken har följts	38
3.3 Oxford Researchs rekommendationer	38
Bilaga A: Utvärderingens upplägg och metod	40
Utvärderingsuppdraget har bestått av tre faser	40
Datainsamlingen har bestått av intervjuer och enkäter	41
Bilaga B: FriBi:s programlogik	44
Bilaga C: Översiktsrapport från enkäten	45

1. Inledning

Ifous är ett fristående forskningsinstitut som verkar för att stötta en utbildning på vetenskaplig grund. Institutet samordnar praktisknära forskning och konkret utvecklingsarbete som lärare och skolledare aktivt deltar i. Programmen fokuserar på teman som har stor betydelse för lärandet.

Fleråriga forskning- och utvecklingsprogram (FoU-program) utgör kärnan i Ifous verksamhet. Programmen pågår i tre till fyra år och utformas utifrån fyra vägledande principer:

- Tydligt fokus på barns- och elevers behov.
- Stärk lärares och skolledares professionella utveckling.
- Främja samarbete mellan praktik och akademi.
- Leda till att resultaten publiceras i relevanta kanaler.

Huvudmålet med programmen är att det kollegiala lärandet och samarbetet ska bidra till hållbar förändring i de verksamheter som medverkar i programmen.

Oxford Research har haft i uppdrag att löpande utvärdera FoU-programmet Fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse (FriBi). I det här dokumentet presenterar vi utvärderingens slutrapport.

1.1 Rapportens disposition

Rapporten har följande disposition:

- **Kapitel 1** beskriver FoU-programmet FriBi, redogör kortfattat för utvärderingens metod samt sammanfattar våra tidigare utvärderingsrapporter av programmet.
- **Kapitel 2** presenterar resultaten gällande programmets måluppfyllelse, resultat och genomförande.
- **Kapitel 3** samlar utvärderingens slutsatser och bedömningar utifrån de utvärderingskriterier och den programlogik som utvärderingen utgått från. Här presenterar vi även våra rekommendationer inför framtida program.
- **Bilaga A** ger en mer omfattande metodbeskrivning.
- **Bilaga B** innehåller FriBi:s programlogik.
- **Bilaga C** innehåller en översiktsrapport från den slututvärderande enkäten.

1.2 Om FoU-programmet Fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse.

Syftet med FriBi har varit att utveckla långsiktiga och forskningsbaserade arbetssätt så att lärare och skolledare utvecklar fritidshemmets verksamhet med avsikten att stärka elevers lärande och utveckling.

Fritidshemmets roll har traditionellt varit inriktad på omsorg och rekreation. År 2016 uppdaterades läroplanen och inkluderade tydligare utbildningsansvar för fritidshemmen. Även om det fanns viss forskning om undervisning på fritidshem, saknades fortfarande kunskap om dess fulla potential för att påverka elevernas måluppfyllelse. Kunskapen om fritidshemmets kompletterande och kompensatoriska funktioner behövde därför öka.

Mot denna bakgrund har FoU-programmet fokuserat på hur fritidshemmets verksamhet kan komplettera skolan och verka kompensatoriskt för att stödja alla elevers utveckling och lärande.

1.3 Programmets organisation och aktiviteter

FriBi har innehållit både forsknings- och utvecklingsarbete och bedrivits i samverkan mellan forskare från Linnéuniversitetet och följande fyra huvudmän:

- Linköpings kommun.
- Örebro kommun.
- Stockholms stad.
- Skurups kommun.

Utvecklingsarbetet har ägt rum inom medverkande skolhuvudmäns verksamheter. Kärnan i arbetet har varit så kallade utvecklingsgrupper, som bestått av rektorer och personal (lärare i fritidshem, fritidspedagoger och lärare¹) i medverkande fritidshem. Dessa grupper har ansvarat för att driva och genomföra sitt lokala utvecklingsarbete genom att utveckla och implementera de arbetssätt som man väljer att utveckla i verksamheten. Varje huvudman har dessutom haft en, eller ett par centrala processledare som stödjer styrningen och ledningen av det lokala utvecklingsarbetet, samt en lokal styrgrupp bestående av processledare, rektorer och representanter från huvudmannen.

Medverkande i programmet har träffats vid halvårsvisa utvecklingsseminarier och ledarseminarier som arrangerats av Ifous i samråd med styrgruppen.

¹ Samtliga hänvisas till som lärare i rapporten.

1.3.1 Programmet har haft flera målsättningar

Programmet har två typer av målsättningar. Dels handlar det om målsättningar för forskningen, såsom att synliggöra och besvara forskningsfrågor och publicera forskningsresultat. Dels handlade det om målsättningar för utvecklingsarbetet och utvecklingen i medverkande verksamheter. I den här utvärderingen har vi fokuserat på att följa upp resultaten av utvecklingsarbetet i medverkande verksamheter. För en sammanfattning av forskningsresultaten hänvisas till antologin *Från resurs till tydligt bidrag*.²

FriBi har haft följande målsättningar för utvecklingsarbetet:

- Programmets deltagare har utvecklat metoder och strategier för att undervisa utifrån elevernas olika förutsättningar och behov i syfte att bidra till utveckling och lärande.
- Deltagarnas professionella praktik har blivit föremål för samtal och gemensam reflektion.
- Deltagarna har ökat sin förståelse för och förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap – forskningsresultat samtalas om, tolkas och används i det dagliga arbetet.
- Flera av deltagarna dokumenterar och publicerar sitt utvecklingsarbete i artikelserien Leda&Lära.
- Huvudmannen upprättar en plan för hur kunskaper och erfarenheter från FoU-programmet delas med de skolor som inte deltagit i programmet.
- Huvudmannen utvecklar organisationen och skapar förutsättningar för långsiktigt hållbart utvecklingsarbete och praktisk implementering av utvecklingsarbetet.

1.4 Utvärderingens metod

Utvärderingen av FriBi har bestått av en teoribaserad utvärdering där vi utvärderar programmet mot bakgrund av följande fem utvärderingskriterier:

- **Relevans:** I vilken utsträckning programmets målsättningar och utformning svarar mot verksamheternas behov och prioriteringar.
- **Samstämmighet:** I vilken utsträckning programmet är kompatibelt och integreras med medverkandes ordinarie verksamhet.
- **Effektivitet:** I vilken utsträckning programmet bedrivs med hög kvalitet och uppnår sina mål och önskade resultat.
- **Långsiktiga effekter:** I vilken utsträckning programmet har lett till eller förväntas leda till betydande långsiktiga effekter.

² Finns att hämta här: <https://ifous.se/wp-content/uploads/2026/06/202605-Ifous-Rapport-2026-4-D.pdf>

- **Hållbarhet:** I vilken utsträckning positiva resultat från programmet kommer bestå efter programmets avslutning, eller har förutsättningar att bestå.

Datainsamlingen har skett genom intervjuer, enkäter och fallstudier vid tre tillfällen: vid programmets uppstart (hösten 2023), under ungefär mitten av genomförandet (våren 2025) och parallellt med att programmet avslutas (våren 2026).

Vid samtliga tre datainsamlingsnedslag har vi genomfört intervjuer med representanter från huvudmännen. Inför utvärderingens inledande nulägesanalys och denna slututvärdering har vi även genomfört intervjuer med rektorer och lärare från fyra fallstudieverksamheter³.

Utöver intervjuer med de olika rollerna av medverkande har vi vid två tillfällen genomfört en enkät: under ungefär mitten av genomförandet och inför den här slutrapporten. Enkäten har genomförts digitalt med samtliga medverkande och anpassades efter roll i programmet. Vissa enkätfrågor möjliggjorde även för respondenterna att fördjupa sina resonemang i text, vilket har gett oss ett kvalitativt komplement till de kvantitativa resultaten. Enkäten inför denna slutrapport har en svarsfrekvens på 51 procent (44 procent slutförda enkäter och 7 procent partiella svar). En mer utförlig metodbeskrivning återfinns i **bilaga A**.

1.5 Tidigare utvärderingsrapporter

Utöver denna slutrapport har två tidigare rapporter levererats. En inledande rapport med programmets programlogik och nulägesanalys, samt en delrapport under genomförandet av programmet.

1.5.1 Nulägesanalysen visade på stor samsyn, höga förväntningar och goda förutsättningar för att stärka fritidshemmets roll

Nulägesanalysen visade tidigt på stor samsyn bland de medverkande, tydliga förväntningar på programmet och goda förutsättningar för genomförande. Den gav en samlad bild av deltagarnas utgångsläge och vad de ville uppnå med sin medverkan.

Analysen byggde främst på intervjuer med olika grupper av medverkande och kompletterades med dokumentstudier. Den visade hur programmet togs emot i ett tidigt skede och i vilken utsträckning det svarade mot medverkandes behov och förväntningar.

³ I denna slutrapport ingår inte lärarperspektivet från en av fallstudierna, eftersom vi inte fick tag i aktuell person.

Vi drog slutsatsen att programmet befann sig i en uppstartsfas präglad av stor samsyn. Deltagarna delade i hög grad drivkrafter, engagemang och förväntningar, vilket bedömdes skapa goda förutsättningar för samarbete och genomförande. FriBi uppfattades som ett tydligt program redan från start, med en ganska kort ”förvirringsfas” jämfört med tidigare Ifous-program. Detta tolkades som ett resultat av en väl fungerande introduktion och en tydlig programidé. Medverkande såg programmet som en viktig möjlighet att synliggöra och stärka fritidshemmets roll i elevers lärande, bidra till ökad professionalitet och skapa större medvetenhet om verksamhetens uppdrag.

Ett centralt behov som identifierades var förbättrad samverkan mellan skola och fritidshem. Detta kopplades till en mer effektiv användning av pedagogernas kompetens och till stärkt måluppfyllelse för eleverna. På längre sikt förväntades programmet bidra till bättre lärandemiljöer och ökad likvärdighet, i linje med programmets målbild.

Mot denna bakgrund gav vi flera medskick till programorganisationen och styrgruppen, bland annat:

- Vikten av en fortsatt lyhörd och tydlig programledning.
- Stärkt kunskapsåterföring från forskningen.
- God framförhållning från programorganisationen.
- Att huvudmännen arbetade aktivt med organisatoriska förutsättningar och bred förankring i hela kollegiet, inte minst med lärare i den obligatoriska skolan som inte själva medverkade i programmet.

1.5.2 Delrapporten visade på ett väl fungerande genomförande med tidiga resultat

Delrapporten visade att programmet genomfördes på ett relevant och effektivt sätt, att tidiga resultat redan hade uppnåtts och vilka insatser som krävdes för att stärka genomslag och långsiktig hållbarhet. Analysen byggde på intervjuer och en enkät och bedömde genomförandet utifrån relevans, effektivitet och uppnådda effekter.

Programmet bedömdes svara väl mot medverkandes behov och genomfördes med tydliga strukturer och fungerande stöd från Ifous och forskargruppen. Det bidrog till ökad professionalitet, en mer strukturerad utvecklingsprocess och större medvetenhet om fritidshemmets roll. Vi såg också att programmet redan hade börjat leda till önskade resultat, särskilt när det gäller förståelsen för fritidshemmets bidrag till elevers lärande och ökad yrkes stolthet. Samtidigt hade vissa resultat nåtts i lägre grad, framför allt förbättrad samverkan med skolan och förutsättningar för långsiktig implementering. Genomförandet låg i stort i linje med de förväntningar som identifierades i nulägesanalysen, och programmet uppfattades fortsatt som tydligt och välstrukturerat.

Mot denna bakgrund lyfte vi tre centrala medskick för den fortsatta programperioden:

- Stärka förutsättningarna för praktisk implementering och ett långsiktigt hållbart utvecklingsarbete, så att fler verksamheter fick genomslag av arbetet.
- Utveckla stödet i spridningsarbetet, särskilt i organisationer där få enheter deltog och där medverkande riskerade att stå relativt ensamma i arbetet.
- Se över upplägget för den centrala processledargruppen och vid behov anpassa det, så att stödet bättre motsvarade olika behov hos processledarna.

2. Programmets måluppfyllelse, resultat och genomförande

I det här kapitlet presenterar vi utvärderingens resultat gällande programmets

- måluppfyllelse
- relevans
- samstämmighet
- effektivitet
- långsiktiga effekter
- hållbarhet.

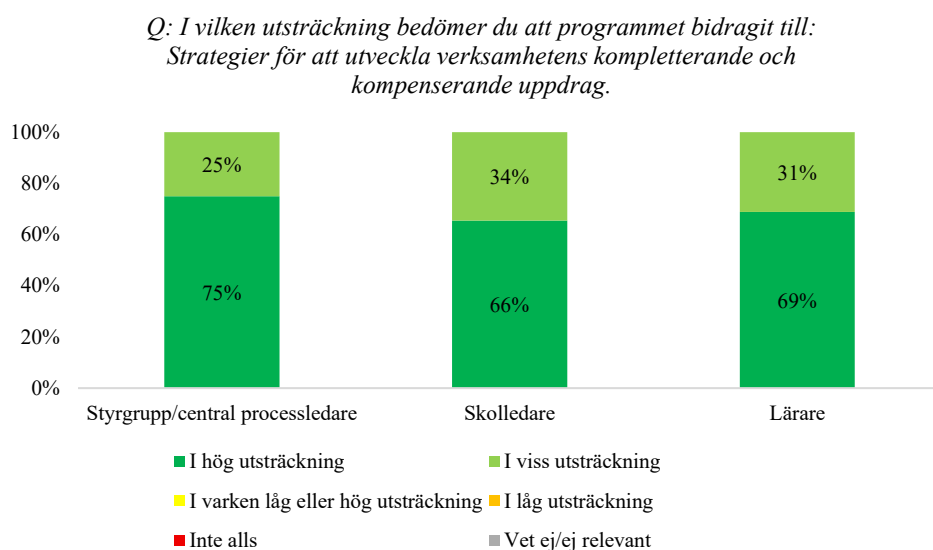
Resultaten vilar på den enkät medverkande i programmet har besvarat och intervjuer med huvudmännens styrgruppsrepresentanter och centrala processledare, samt rektorer och lärare från de verksamheter som utgjort utvärderingens fallstudier. Utvärderingen har ett komparativt angreppssätt och jämför i lämpliga fall resultaten mellan roller. Med roller avser vi styrgruppsmedlemmar, centrala processledare, rektorer och lärare.

2.1 Programmet har en hög måluppfyllelse

I detta kapitel beskriver vi i vilken utsträckning medverkande bedömer att programmålen (se s. 8) har uppnåtts. Utvärderingen visar att målen till stor del har nåtts. Särskilt positiva resultat finns för målen om att utveckla strategier för verksamheternas kompletterande och kompenserande uppdrag samt att medverkande i högre grad samtalar och reflekterar kring den professionella praktiken. Styrgruppsmedlemmar, centrala processledare och rektorer bedömer generellt att målen har uppnåtts i högre utsträckning än vad lärare gör.

2.1.1 Medverkande har fått strategier för att utveckla verksamheternas kompletterande och kompenserande uppdrag

FriBi har bidragit till strategier för utveckling av fritidsverksamheternas kompletterande och kompenserande uppdrag. Av enkätrespondenterna svarar samtliga att programmet i viss eller hög utsträckning har bidragit till målet.

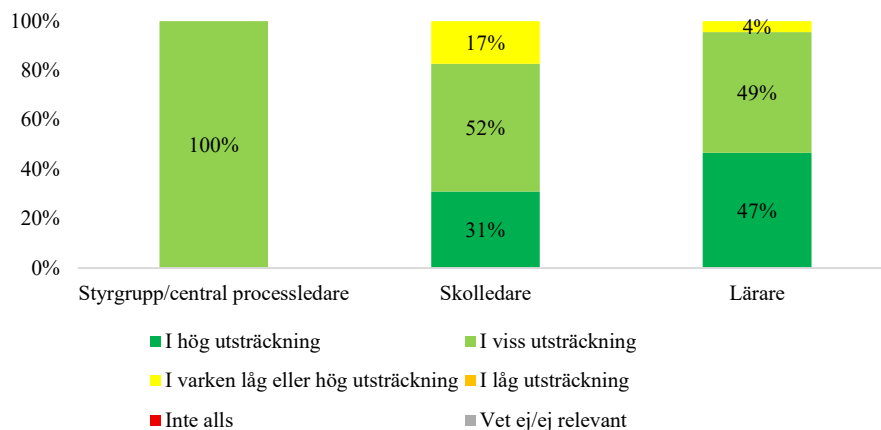

Figur 1: Respondenternas bedömning av programmets bidrag till att utveckla strategier.

2.1.2 Medverkande har utvecklat strategier och metoder för att undervisa utifrån elevernas olika förutsättningar och behov

Programmet har enligt majoriteten enkätresponder bidragit till undervisningsmetoder utifrån elevers olika förutsättningar. Här finns dock större skillnader mellan rollerna i programmet, där exempelvis 17 procent av rektorerna anser att bidraget till målet är varken är högt eller lågt. Lärare är den grupp där störst andel anser att programmet i hög utsträckning bidragit till metoder och strategier för att undervisa utifrån elevers olika förutsättningar och behov.

*Q: I vilken utsträckning bedömer du att programmet bidragit till: -
Metoder/strategier för att undervisa utifrån elevernas olika
förutsättningar och behov*

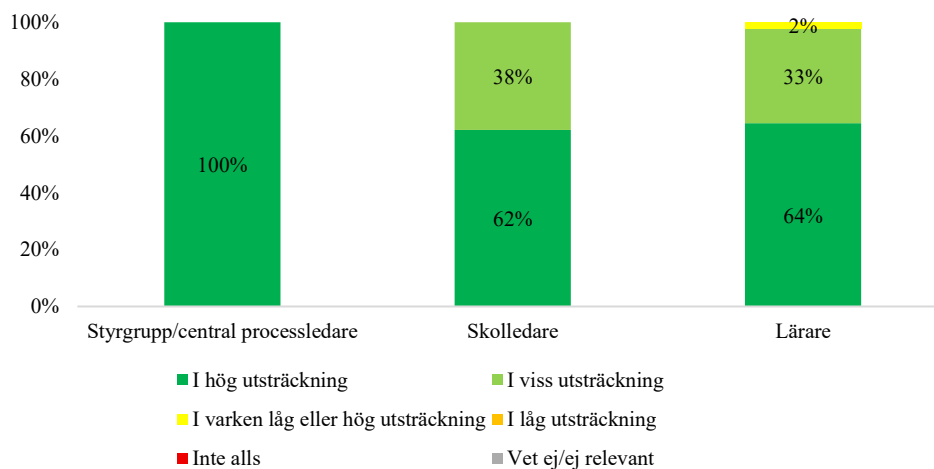

Figur 2: Respondenternas bedömning av programmets bidrag till metoder för undervisning utifrån elevernas förutsättningar.

2.1.3 Medverkandes professionella praktik diskuteras och den vetenskapliga kunskapen har ökat

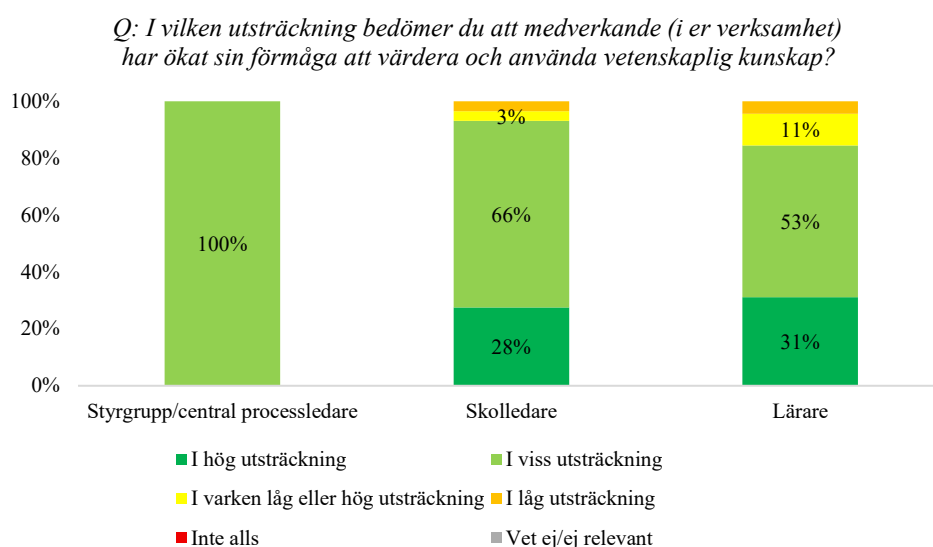
FriBi har, enligt nära samtliga respondenter, lett till mer samtal och gemensam reflektion kring de medverkandes professionella praktik. Samtliga av styrgruppen/processledarna och en majoritet bland rektorer (62 procent) och lärare (64 procent) svarar att så har skett i hög utsträckning.

*Q: I vilken utsträckning har programmet lett till mer samtal och gemensam
reflektion kring den professionella praktiken?*

Figur 3: Respondenternas bedömning av programmets bidrag till mer samtal och gemensam reflektion.

Majoriteten medverkande från samtliga roller anser att programmet bidragit till att medverkande i de egna verksamheterna har ökat sin förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap. Styrgruppsmedlemmar och centrala processledare är eniga i att programmet bidragit till målen i viss utsträckning. Bland rektorer och lärare varierar andelarna något mer, där cirka en tredjedel av båda grupperna anser att programmet i hög utsträckning bidragit till ökad förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap. Bland lärare svarar 11 procent att denna förmåga inte kan sägas ha ökat i någon särskild utsträckning till följd av FriBi.

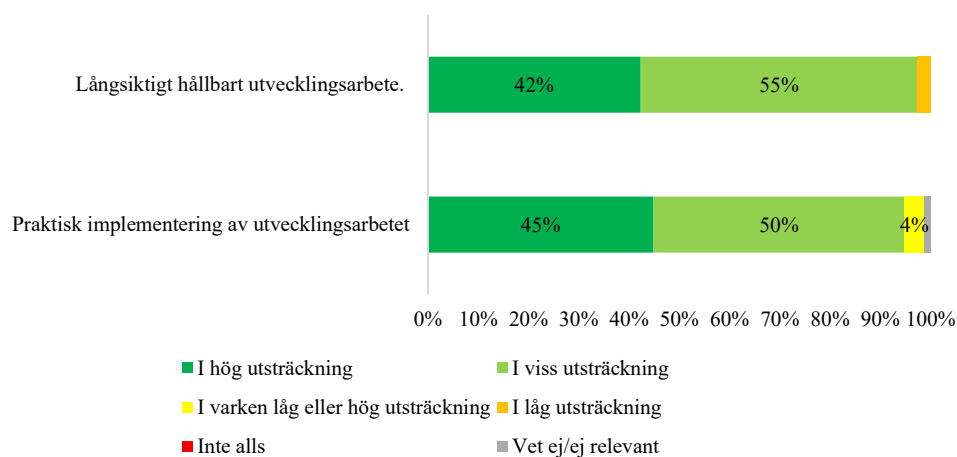

Figur 4: Respondenternas bedömning av programmets bidrag till ökad förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap.

2.1.4 Förutsättningar finns för både spridning och fortsatt utvecklingsarbete

Nära samtliga respondenter svarar att det i viss eller hög utsträckning har skapats förutsättningar för både långsiktigt hållbart utvecklingsarbete (97 procent) och praktisk implementering av utvecklingsarbetet (95 procent) i verksamheterna. Styrgruppen och processledargruppen är de respondenter som i högst utsträckning anser att så har skett.

Q: I vilken utsträckning bedömer du att det har skapats förutsättningar i din organisation/verksamhet för...

Figur 5: Respondenternas bedömning av programmets bidrag till långsiktigt hållbart utvecklingsarbete samt praktisk implementering av utvecklingsarbetet. .

2.1.5 Planer för spridning har helt eller delvis upprättats

Nästan alla enkätrespondenter (94 procent) svarar att det helt eller delvis har upprättats en plan för spridning av kunskaper och erfarenheter både inom och utanför respondenternas egna verksamheter. Det skiljer sig mellan rollerna i vilken utsträckning de uppger att det finns en plan för spridning, varav styrgruppsmedlemmar/processledare i högst utsträckning svarar ja på frågan. Lärarna är den enda gruppen där några (9 procent) anser att någon sådan plan inte har skapats. Om kunskaper och erfarenheter från programmet ska spridas utanför den egna verksamheten är det sannolikt så att en sådan plan upprättas av huvudmannen eller möjligen rektorerna. Det skulle kunna förklara varför representanterna från huvudmännen, följt av rektorerna, i högre utsträckning menar att en plan för spridning finns. I det här sammanhanget bör det även noteras att det inte finns någon enhetlig eller bestämd definition av vad en plan för spridning är eller vad en sådan bör innehålla. Det finns därmed gott om utrymme för tolkning av både enkätfrågan och respondenternas svar. Detta återkommer vi till under **kapitel 2.6.2**.

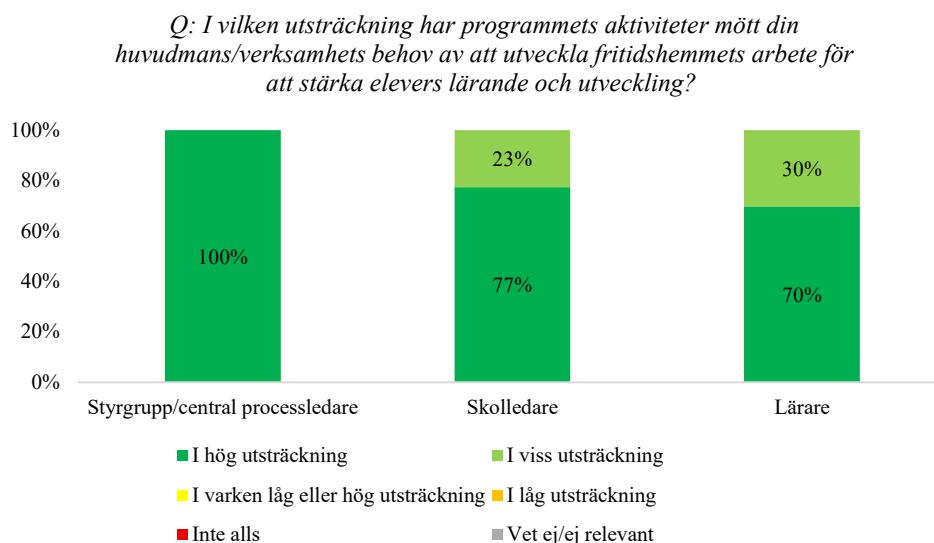
Figur 6: Upprättade planer för hur kunskaper och erfarenheter från programmet ska spridas och delas.

2.2 Programmet har varit relevant för medverkande verksamheter

Det här kapitlet beskriver programmets relevans. Med det menar vi om programmet har varit ändamålsenligt och motsvarat medverkandes behov av att arbeta med att utveckla fritidshemmets verksamhet. Resultaten visar att programmet i hög grad har varit relevant för medverkandes behov och har bidragit till utveckling i verksamheterna. Det har skapat en gemensam förståelse för uppdraget, stärkt samarbetet mellan skola och fritidshem samt gett konkreta verktyg för utvecklingsarbete. Programmets upplägg och aktiviteter bedöms i huvudsak som ändamålsenliga och stödjande i genomförandet, även om det finns vissa utmaningar och förbättringsområden. Exempelvis kopplat till tidsåtgång, spridning och organisering.

2.2.1 Programmet har mött behoven genom gemensam förståelse, ökat samarbete och konkreta verktyg

Samtliga av de medverkande som besvarat enkäten anser att programmet i viss eller hög utsträckning har motsvarat huvudmannens respektive verksamhetens/verksamheternas behov av att utveckla fritidshemmets arbete. Den högsta andelen återfinns bland styrgruppsmedlemmarna och de centrala processledarna som alla bedömer att programmet har mött behoven i hög utsträckning. Ingen av respondenterna har svarat att programmet i låg eller ingen utsträckning skulle ha gjort det.

Figur 7: Respondenternas bedömning av programmets relevans sett till medverkandes behov.

I enkätens fritextsvar ger respondenterna exempel på hur programmet har mött deras behov av att utveckla fritidsverksamheten för att stärka elevers lärande och utveckling. Sammantaget handlar det om att programmet ökat medverkandes gemensamma förståelse för uppdraget, bidragit till ökat samarbete mellan skola och fritidshem och gett konkreta verktyg för utveckling av fritidshemmet.

Många enkätrespondenter lyfter att programmet gett dem ett gemensamt språk kring sitt arbete, sin roll och sin verksamhet. Det egna arbetet och den professionella praktiken har blivit föremål för reflektion och förståelsen för fritidshemmets uppdrag har på så vis stärkts. En ytterligare tematik som ofta återkommer i svaren är ökat samarbete mellan skolan och fritidshemmet, liksom en större förståelse för de båda verksamheternas roller och bidrag till elevernas lärande.

Av enkätsvaren framgår också att FriBi har gett konkreta verktyg och arbetssätt som är värdefulla för verksamhetsutveckling. Programmet beskrivs både som inspirerande och operativt användbart samt att det bidragit till nya tankesätt kring arbetet i fritidshemmet. En sista aspekt - som inte nämns lika frekvent men som ändå återkommer i svaren vad gäller hur programmet mött medverkandes behov, är att programmet bidragit till att fritidshemmet har fått en ökad status och starkare roll i skolorna.

Programmet har gett förutsättningar för utveckling av och struktur i fritidshemmets verksamhet

Under intervjuerna återkommer liknande upplevelser som i enkäten. Intervjupersoner från alla roller framhäver att behoven i hög utsträckning har mötts. Framför allt genom att skapa förutsättningar för att utveckla, strukturera och synliggöra fritidshemmets

pedagogiska uppdrag, exempelvis genom att sätta ord på fritidshemmets kompenserande och kompletterande uppdrag. Flera beskriver också att programmet har ökat medvetenheten om fritidshemmets roll i elevers lärande. I vissa fall har det lett till mer elevnära arbetssätt, såsom att involvera elever i att uttrycka behov och utforma verksamheten.

Lärare ger flest konkreta exempel på hur programmet mött deras behov i praktiken. Exempelvis att uppdrag som genomförts inom ramen för programmet har använts i undervisningen, att man i högre grad utgår från elevernas perspektiv och att yrkesrollen stärkts. Rektorer fokuserar mer på att programmet möjliggjort ett systematiskt utvecklingsarbete, stärkt kopplingen mellan skola och fritidshem samt skapat organisatoriska förutsättningar för utveckling. De centrala processledarna och styrgruppsmedlemmarna betonar i högre grad programmets roll i att skapa struktur, gemensamt språk och långsiktiga utvecklingsprocesser i kommunerna.

Samtliga intervjuade rektorer och lärare framhäver programmets fokusområden - det kompletterande och kompenserande uppdraget - som relevanta för verksamhetens behov. Olika respondenter fann de olika inriktningarna mer eller mindre viktiga. En av intervjupersonerna lyfter att det kompletterande och mer undervisningsnära fokuset låg mer i linje med verksamhetens behov, och att det senare fokuset på fritidshemmets kompensatoriska uppdrag innebar en förskjutning bort från de ursprungliga behoven som låg till grund för verksamhetens medverkan i programmet. Samtidigt lyfter andra att fritidshemmets kompensatoriska uppdrag är minst lika viktigt.

2.2.2 Aktiviteter och organisation har varit ändamålsenliga, men det finns förslag till förbättringar

Såväl intervjuade styrgruppsmedlemmar, centrala processledare, rektorer som lärare bedömer att programmets upplägg och organisering har varit mer eller mindre ändamålsenliga i förhållande till programmets mål. Gemensamt i intervjuvären är att strukturen med seminarier för lärande och erfarenhetsbyte, läruppgifterna och kopplingen till forskning upplevs ha fungerat väl och gett kontinuitet i utvecklingsarbetet. Flera lyfter att just läruppgifterna - där de medverkande har fått pröva i praktiken, reflektera och fått återkoppling, har varit centrala för att omsätta programinnehållet i verksamheten.

Några intervjupersoner lyfter samtidigt synpunkter/förbättringsförslag i programupplägget kopplade till bland annat tid och delar av genomförandet.

- En återkommande synpunkt är att programmet har varit **tidskrävande och att det har varit svårt att skapa tillräckliga förutsättningar** i verksamheterna för att arbeta med uppgifterna mellan träffarna. Flera beskriver att tempot ibland har varit högt och vissa återkommer till att det har tagit tid att förstå programmets

logik och förväntningar i början av programmet. Vissa intervjupersoner på huvudmannanivå och bland rektorer lyfter att upplägget i sig fungerat väl för medverkande verksamheter, men att programmet inte fullt ut hanterat utmaningen med spridning på hemmaplan, vilket gjort att effekterna blivit begränsade i kommunerna där få verksamheter deltagit.

- Flera intervjupersoner nämner utmaningar kopplade till att ledarseminarierna varit digitala, vilket hindrar informella samtal och andra mervärden med att träffas fysiskt. En styrgruppsmedlem och en processledare lyfter förslaget om att förlägga **ledarseminarierna i anslutning till utvecklingsseminarierna**, vilket inte skulle betyda omfattande merkostnader för resor men skapa utrymme för relationsbyggande även under ledarseminarierna.
- Den **geografiska organiseringen av mötena** lyfts som en utmaning ur ett tillgänglighets- och resursperspektiv. Om alla träffar hålls i Stockholm resulterar det i stora kostnader i form av tid och pengar för många av de medverkande, menar en intervjuperson. En mer lämplig ort hade enligt denne varit exempelvis Linköping, utifrån geografin hos de medverkande huvudmännen i FriBi.
- En anmärkning som nämns av en intervjuperson handlar om att de medverkande **rektorerna i viss mån har förbisetts i programupplägget** eftersom de inte fick några egna läruppgifter. Intervjupersonen lyfter vikten av den pedagogiska ledarrollen och att rektorerna är ytterst ansvariga för utvecklingen av fritidshemmet.

”Jag tycker inte att rektorerna har fått så tydliga läruppgifter. De borde ha fått uppgifter att gå ut och förändra något, testa och komma tillbaka.” (Intervjuperson)

- En intervjuperson jämförde medverkandet i FriBi med ett annat Ifous-program där forskarna gjorde **platsbesök hos de medverkande verksamheterna**. Det hade hen önskat även i detta program.
- En av de centrala processledarna uttrycker brist **på processledarstöd i programmet**. Hen har saknat stöd och information för processledarna inför seminarierna, efter seminarierna samt hur arbetet tas vidare på hemmaplan. Processledarmötena beskrivs också ha haft begränsat med gemensam problemlösning och lärande, för att i stället fokusera på redovisning.

2.2.3 Seminarierna bidrar till erfarenhetsutbyte och givande diskussioner

Utvecklingsseminarierna har upplevts som värdefulla forum för erfarenhetsutbyte, lärande och diskussioner där medverkande har fått ta del av forskning, konkreta exempel och andra huvudmäns arbete inom programmet. Intervjupersonerna har särskilt uppskattat möjligheten att få diskutera utvecklingsarbetet i mindre grupper under seminarierna. Delningen av utmaningar, erfarenheter och arbetsmetoder mellan kommunerna ger en bra möjlighet till ibland oväntade iakttagelser och lärdomar om utvecklingsarbetet. Ett antal intervjupersoner påpekar att föreläsningsskvaliteten har varit varierande. Skilda åsikter om föreläsningssupplägg och innehåll handlar enligt vår tolkning till störst del om personliga preferenser bland intervjupersonerna.

Enligt en av de intervjuade centrala processledarna har programmet till viss del missat styrgruppens och processledarnas behov av gruppanpassade diskussionsfrågor och teman under utvecklingsseminarierna.

Ledarseminarierna beskrivs i huvudsak som värdefulla och strategiskt viktiga då de bidrar till samsyn och ökad förståelse på huvudmanna- och skolledningsnivå. Både rektorer och processledare nämner samtidigt att de ibland kan upplevas som repetitiva om medverkande även deltagit i utvecklingsseminarierna. Därutöver bidrar det digitala formatet till att dialog och erfarenhetsutbyte begränsas, vilket också nämns i [kapitel 2.2.2](#) ovan. Flera menar att nätverkande och informella samtal ses som en viktig del av lärandet, men uteblir helt under digitala former. Det finns dock förståelse för att formatet är en praktisk och resurseffektiv lösning.

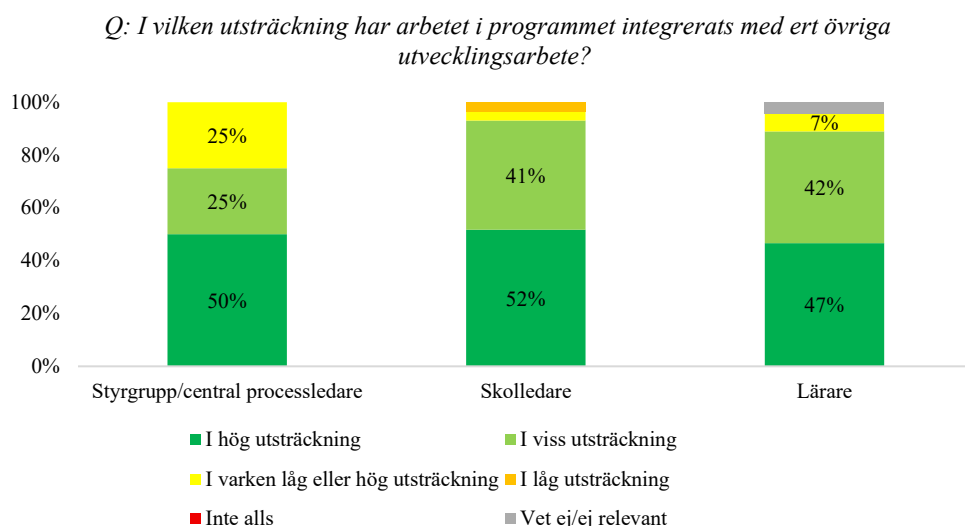
2.3 FriBi har kompletterat och bidragit till ordinarie verksamhet

Det här kapitlet handlar om programmets samstämmighet. Med samstämmighet menar vi i vilken uträkning programmet kompletterat och integrerats i verksamheternas ordinarie arbete.

Resultatet visar att programmet i stor utsträckning har integrerats i det ordinarie utvecklingsarbetet och bidragit till ökad samstämmighet i verksamheterna. Det har vävts in i befintliga strukturer, som det systematiska kvalitetsarbetet, och stärkt både styrning och praktik. Samtidigt har programmet bidragit med struktur, fördjupning och en gemensam inriktning, även om det finns vissa variationer i hur väl integreringen och samverkan har fungerat mellan skola och fritidshem.

2.3.1 Programmet har integrerats i det ordinarie arbetet

De allra flesta rektorer (93 procent) och lärare (89 procent) anser att arbetet inom FriBi i viss eller hög utsträckning har integrerats med det övriga utvecklingsarbetet i verksamheten. Andelen är lägre (75 procent) bland styrgruppsrepresentanter och centrala processledare.

Figur 7: Respondenternas syn på graden av integrering av arbetet i programmet i ordinarie utvecklingsarbete

I enkätens fritextsvar återkommer beskrivningar av hur integreringen av programmet har skett både i styrning och i praktiken.

Respondenterna beskriver hur programmet har vävts in i befintliga strukturer så som det systematiska kvalitetsarbetet (SKA). Arbetet inom programmet har kopplats till verksamhetsplaner och mål samt till årshjul i verksamheterna. Det har enligt många enkätrespondenter blivit en del av verksamhetsplanering, styrning och uppföljning, snarare än ett separat spår vid sidan av ordinarie arbete. Denna integrering har skett i medverkande verksamheter som befunnit sig i olika faser av utvecklingsarbete på fritids. Det vill säga både där sådant arbete var i startgroparna i början av programmet och där det redan var existerande och etablerat. Svaren tyder på att det senare är vanligare och att programmet i högre utsträckning har vävts ihop med och förstärkt redan existerande arbete.

"Allt eftersom de tre åren gått har vi förstått mer och mer av värdet och arbetat för integrering men vi är inte framme ännu (...) Sen har det funnits sidospår som vi förstår så här med facit i hand att även de utvecklingsarbetena stödjer Ifous, att vi kan koppla ihop fler delar såsom t.ex. arbete med våra styrdokument, bokcirklar kring trygghet på rasten, värdegrundsarbetet för hela skolan...allt det där som fortgår hela tiden men nu med en tydligare förståelse för vem vi gör det." (Enkätrespondent)

Det ges också exempel på hur FriBi lett till konkreta arbetssätt i verksamheterna och blivit en del av arbetslagsmöten och gemensamma forum, till exempel som en stående punkt på gemensamma möten.

Integreringen har inte bara skett inom fritidsverksamheten utan även lett till en ökad sammanlänkning mellan fritidshemmet och skolan, enligt flertalet enkätrespondenter och intervjupersoner. Det ges exempel på hur FriBi har bidragit till gemensamma målformuleringar mellan verksamheterna och på så sätt hjälpt till att bryta existerande stuprörstänk inom skola och fritids.

"Det har implementerats som en del av skolans mål. Skola och fritids har samma målformuleringar. Det skapar ett sammanhang och en känsla av att vi gör detta tillsammans där alla bidrar med sin del och alla delar är lika viktiga."
(Enkätrespondent)

2.3.2 Programmet har bidragit med struktur och fördjupning

Även intervjupersonerna ger en bild av att programmet har kompletterat ordinarie utvecklingsarbete eller legat till grund för skapandet av ett systematiskt sådant. Det senare gäller särskilt på huvudmannanivå där intervjupersoner från två av kommunerna pekar på att FriBi fyllt ett tomrum och numera utgör det systematiska utvecklingsarbetet på kommunnivå, eller att lärdomar från programmet sprids genom nätverk för fritidshemmen i kommunen. Hos de andra två kommunerna har arbetet blivit en del av det existerande utvecklingsarbetet med konkreta följder. Styrgruppsmedlemmen från en kommun berättar

att FriBi har tydliggjort fritidshemmets roll som en viktig aktör inom läs- och skrivinlärning, vilket utgjort ett utvecklingsområde i kommunen kopplat till lågstadiet.

En av lärarna berättar att utvecklingsarbetet har blivit en helhet och skolans utvecklingsarbete går inte längre att särskilja från FriBi. Lärarna framhäver framför allt programmets bidrag till det praktiska arbetet med konkreta uppgifter i verksamheterna. En lärare berättar till exempel att programmet har lett till ett omfattande arbete med böcker och läsning samt samverkan med lågstadielärare och specialpedagoger kring just läsning. Rektorerna framhäver att programmet kompletterar genom att skapa systematik och struktur samt bidrar till en samsyn om elevens hela dag.

2.4 Programmet har varit effektivt och bedrivits med god kvalitet

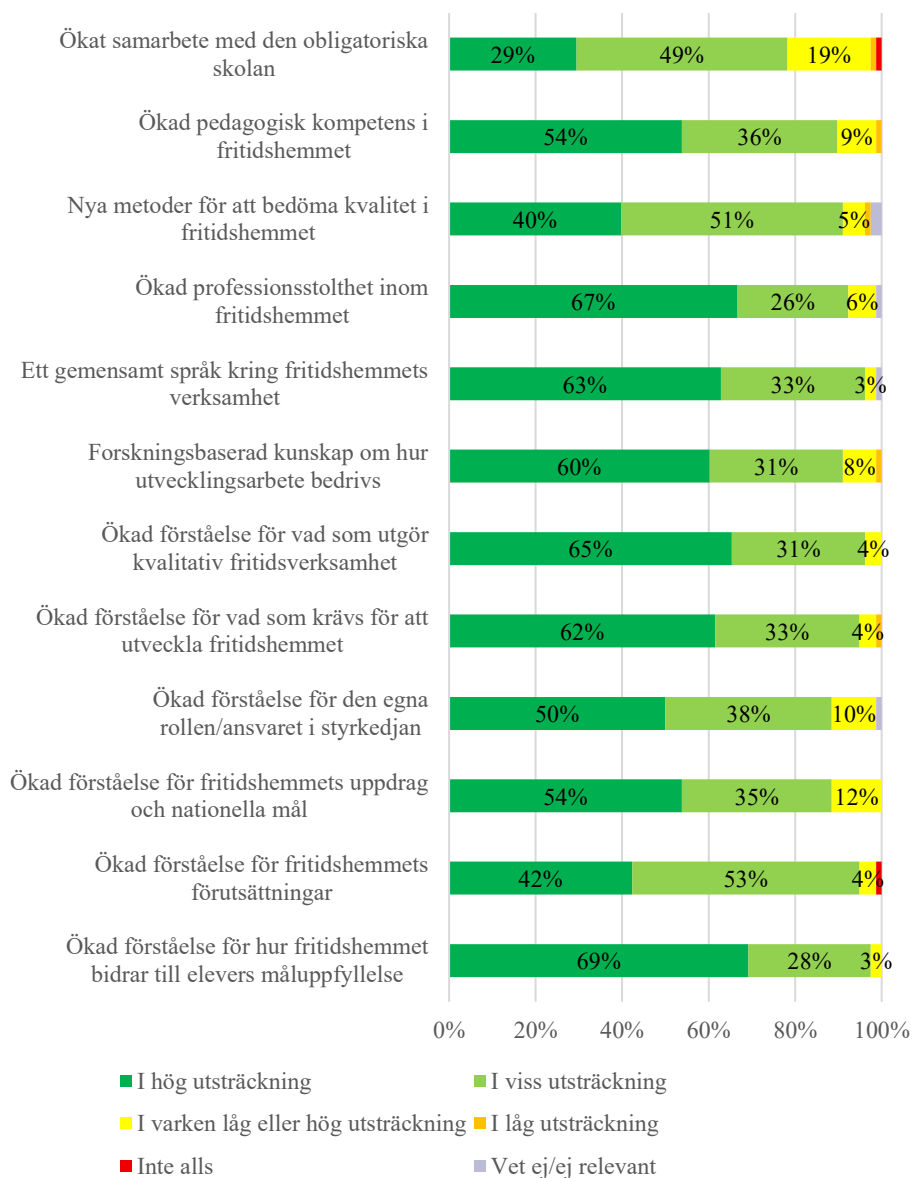
I det här kapitlet redogör vi för programmets effektivitet, det vill säga i vilken utsträckning programmet bedrivs med hög kvalitet och uppnår sina önskade resultat.

Resultaten visar att programmet i hög grad har varit effektivt och bidragit till önskade resultat enligt programmets programlogik, särskilt i form av ökad systematik i utvecklingsarbetet, stärkt medvetenhet om fritidshemmets uppdrag samt utveckling av ett gemensamt språk och en stärkt professionalitet i fritidshemmet. Effekterna syns främst i förändrade arbetssätt, förbättrade strukturer och ökad samsyn i verksamheterna, snarare än i direkt mätbara resultat hos eleverna. Genomförandet har präglats av hög kvalitet, gott engagemang och välfungerande samverkan med Ifous och forskare, vilket bidragit till kontinuitet och riktning i arbetet. Samtidigt varierar resultaten mellan verksamheter och är i hög grad beroende av lokala förutsättningar, särskilt rektors engagemang och organisatoriska förutsättningar.

2.4.1 Programmet har i hög utsträckning bidragit till önskade resultat

Resultatuppfyllelsen för programmet är generellt hög enligt alla respondentgrupper i enkäten. Det finns dock viss spridning mellan de olika rollerna i hur de ser på resultatuppfyllelsen. På en övergripande nivå kan vi konstatera att samtliga önskade resultat har uppfyllts i viss eller hög utsträckning enligt 78 till 97 procent av respondenterna.

Q: I vilken utsträckning bedömer du att programmet bidragit till följande resultat i din verksamhet/organisation?

Figur 8: Respondenternas bedömning av uppnådda resultat.

Bland samtliga respondentgrupper anses resultatuppfyllelsen vara högst i frågan om ökad förståelse för hur fritidshemmet bidrar till elevers måluppfyllelse där 97 procent av respondenterna anser att så har skett i viss eller hög utsträckning. Styrgruppen och processledarna är den grupp som ser mest positivt på programmets bidrag till önskade resultat.

Frågan där en högre andel svarade att resultatuppfyllelsen varit låg eller varken låg eller hög handlar om ett ökat samarbete med den obligatoriska skolan. Av lärarna svarade 27 procent att programmet i varken låg eller hög utsträckning bidragit till resultatet, medan 4 procent ansåg att så endast har skett i låg utsträckning eller inte alls.

Bland rektorerna ses lägst resultat vad gäller frågan om programmet har bidragit till forskningsbaserad kunskap om hur utvecklingsarbete bedrivs inom fritidshemmet, där 14 procent svarade att så har skett i varken låg eller hög utsträckning.

2.4.2 Programmet har lett till både personella och strukturella resultat

Samtliga intervjupersoner beskriver att programmet har lett till resultat i linje med vad som framkommit i enkätsvaren ovan. Resultaten beskrivs av samtliga roller som främst i form av förändrade arbetssätt, ökad medvetenhet och stärkt professionalitet, snarare än i direkta resultat hos eleverna. Resultaten är i stor utsträckning strukturella och processrelaterade snarare än direkt mätbara. Lärarna lyfter främst praktiska resultat i arbetssätt medan rektorer, processledare och styrgruppsrepresentanter i huvudsak lyfter strukturella effekter på synsätt, organisation och styrning.

I en av kommunerna finns exempelvis numera en tydlig efterfrågan på uppföljning av fritidsverksamheten och av effekter hos eleverna, på ett sätt som inte fanns innan FriBi. Där har fritids även fått ett ökat mandat i skolutvecklingen. Samarbetet mellan skola och fritidshem har därmed utvecklats till en mer strukturerad och fördjupad samverkan, med gemensam planering, tydliga organisatoriska förutsättningar och ett mer strategiskt användande av fritidshemmets kompetens. Samtidigt har arbetssätt och rutiner harmoniserats, vilket har bidragit till ökad likvärdighet inom fritidshemmets verksamhet. I en verksamhet nämns flera konkreta resultat för verksamheten till följd av medverkan i programmet, så som förbättrad morgonsomsorg, rastverksamhet och övergångar mellan skola och fritids.

Ytterligare resultat som nämns av flera intervjupersoner i flera kommuner är att arbetet med det kompletterande och kompensatoriska uppdraget har fördjupats samt att de mjuka

”Lärarna är ju i grunden alltid väldigt kritiska när fritids kommer med idéer. Det finns en kulturtradition i det. Det var därför det var viktigt för oss att ha med dem redan från början (...) så de förstår att här handlar det om att lyfta undervisningen och kunna möta elever. (...) Jag är helt övertygad om att fritidspedagogiska perspektivet behövs på skoltid” (Intervjuad rektor)

värdena numera får en större plats i diskussioner. I en av verksamheterna har programmet också lett fram till konkreta dokument för samverkan och samordning inom hela skolan.

På lärarnivå beskriver intervjupersonerna ofta praktiska resultat som syns starkast hos de direkt medverkande lärarna. De berättar om en ökad förmåga att planera, genomföra och följa upp undervisning i fritidshemmet, samtidigt som de har fått med sig konkreta arbetssätt som appliceras i verksamheten och som i flera fall beskrivs som elevnära. De intervjuade nämner dock även mer strukturella resultat så som ett gemensamt och fördjupat språk för att beskriva fritidshemmets arbete och att fritidslärarna har fått en statushöjning genom programmedverkan. I en av intervjuerna ges ett konkret exempel: att fritidslärarna numera sätter sig längre fram i lokalen under möten där de tidigare hållit sig till de bakre stolsraderna. Detta hänger ihop med de resultat som syns på individnivå, så som ökad yrkesstolthet samt ökad reflektion och medvetenhet kring det egna arbetet. En intervjuperson berättar att närvaron hos fritidslärarna har ökat med 50 procent sedan de gick med i FriBi, vilket denne menar beror på att lärarna i högre utsträckning ser och uppfattar betydelsen av sin roll.

På elevnivå uppfattas det generellt sett antingen för tidigt eller för svårt att tala om resultat, enligt intervjupersonerna. De nämner ändå vissa tecken på effekter som i sinom tid kan ge resultat hos eleverna. Exempelvis att verksamheterna utformas mer utifrån elevernas behov, att stödet för olika elevgrupper har fått ökat fokus och att elevperspektivet i vissa fall har ökat i utvecklingsarbetet. En rektor beskriver att elever i större utsträckning får utrymme att vara sig själva och att deras behov kan mötas mer konsekvent tack vare ett mer sammanhållet bemötande genom skoldagen. En annan rektor berättar att elever ser fram emot mer varierade aktiviteter på skoltid och att aktiviteterna även anpassas efter elevernas vilja och behov. Flera intervjupersoner nämner även att ett av läruppdragen, den så kallade ”tekningsuppgiften”, har lett till anpassningar av verksamheten till följd av de insikter som uppgiften ledde till.

Rektors engagemang och organisatoriska förutsättningar förklarar skillnader i resultat

Enligt de intervjuade centrala processledarna finns tydliga skillnader i resultat mellan verksamheterna. Vissa har kommit längre i sitt utvecklingsarbete än andra, men skillnaderna beskrivs som förväntade och i stor utsträckning kopplade till lokala förutsättningar snarare än till programmet i sig. Graden av engagemang hos rektorerna beskrivs som den absolut vanligaste förklaringen till hur framgångsrika resultaten blir. De verksamheter där rektorn varit aktiv, skapat förutsättningar och prioriterat arbetet med programmet har ofta kommit längre. Tidigare erfarenhet av utvecklingsarbete och tidigare deltagande i Ifous-program nämns som ett stort förspår för att nå resultat. Personalomsättning och brist på organisatoriska förutsättningar så som tid och struktur för arbetet lyfts som hinder i utvecklingsarbetet.

Enligt en central processledare hänger resultaten helt på rektorernas engagemang. Glädjande nog nämner flera att programmet lett till att rektorerna har blivit tryggare i sin pedagogiska ledarroll, att de har en bättre förståelse för vad fritidsundervisning kan vara och att de har börjat arbeta mer metodiskt mellan skola och fritids. Detta bekräftas av en av de intervjuade lärarna som menar att det viktigaste resultatet av programmet har varit att rektorn för deras verksamhet har fått ökad kunskap och ett ökat engagemang för fritidshemmet. Tack vare ledningens engagemang i utvecklingsarbetet har fritidsverksamheten fått ett lyft på ett sätt hen inte vågat förvänta sig.

2.4.3 Kvaliteten i genomförandet har varit högt men är beroende av lokala förutsättningar och ledarskap

Intervjupersonerna berättar att utvecklingsarbetet över lag har fungerat väl i de medverkande verksamheterna, men genomförandet och tempot i arbetet har varierat. De beskriver arbetet som successivt mer strukturerat över tid, där kombinationen av läruppdrag, kollegial reflektion och återkommande seminarier har skapat kontinuitet och riktning i arbetet under programmets gång. Flera lyfter att utvecklingsarbetet fungerat bäst där det har integrerats i ordinarie verksamhet och där rektorn aktivt har skapat förutsättningar för det. Samtidigt framkommer att arbetet i vissa fall varit utmanande att genomföra fullt ut, särskilt på grund av tidsbrist, otydlighet i början av programmet och svårigheter att engagera hela verksamheten.

De intervjuade styrgruppsmedlemmarna och processledarna beskriver att utvecklingsarbetet har präglats av högt engagemang, motivation och en positiv inställning hos medverkande. Rektorerna har tagit tydliga kliv i sitt ledarskap och medverkande har utvecklats, vågat testa nya arbetssätt och arbetat mer tillsammans. Arbetet har stöttats av den tydliga strukturen inom programmet med återkommande seminarier och nätverk, men också av förankring lokalt och gemensamma lokala träffar.

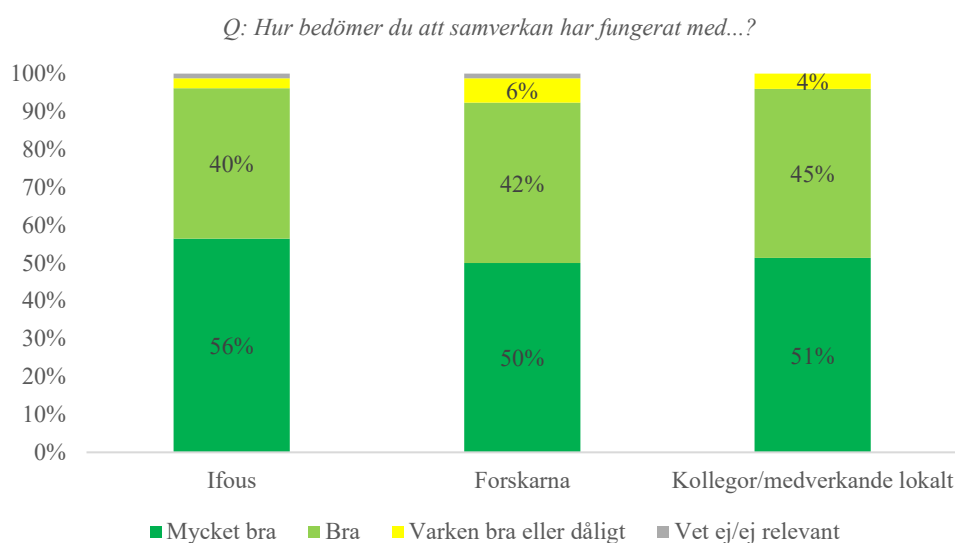
Samtidigt har utvecklingen varierat mellan enheter och påverkats av faktorer som personalomsättning, rektorsbyten och den position verksamheten var i vid uppstart. Till exempel menar en styrgruppsmedlem att de fritidshem som redan var starka har blivit ännu starkare, men också att lägstnivån generellt har höjts.

Lärare och rektorer beskriver att det initialt var svårt att få i gång utvecklingsarbetet, med exempelvis lågt engagemang och utmaningar kopplade till stora arbetslag där inte alla såg relevansen av programmet. Enligt en lärare fungerade det bättre när fokus lades på den egna verksamhetens behov i stället för att prata om "Ifous-programmet FriBi". Enligt läraren gav det kollegorna ökat ägandeskap över utvecklingsarbetet. Meningsfullhet, lokala strukturer som regelbundna möten, tydliga delmål och stöd från ledningen lyfts också som avgörande för att skapa engagemang, uthållighet och riktning. Flera lyfter också att medverkan i ett externt program bidragit till ökat fokus och kontinuitet.

Utmaningar kvarstår dock, särskilt i att nå hela kollegiet, hantera en heterogen personalgrupp och praktiska hinder som personalomsättning, sjukfrånvaro och arbetsbelastning.

2.4.4 Samverkan med Ifous och forskarna har fungerat väl

Samverkan med Ifous och forskarna har fungerat väl, enligt de allra flesta enkätrespondenter från samtliga roller. Rektorer och lärare anser även i hög utsträckning att samarbetet fungerat väl med medverkande kollegor/medarbetare.

Figur 9: Respondenternas bedömning av samverkan med Ifous, forskargruppen respektive kollegor/medarbetare

Samverkan med Ifous beskrivs av intervjupersonerna som mycket välfungerande, smidig och okomplicerad. De berättar att det har varit lätt att ta kontakt, få svar på frågor och stöd i arbetet. Programledningen från Ifous lyfts som avgörande för att hålla ihop programmet, skapa tydlighet mellan olika grupper och fungera som en tillgänglig kontaktpunkt för representanter från huvudmännen och andra medverkande. Programledningen gör det enligt intervjuerna enkelt för kommunerna att delta, bland annat genom förberedda material och tydlig struktur. Den enda anmärkningen som framkommit har varit bristande framförhållning i vissa delar, exempelvis kring datum för aktiviteter eller specifika uppgifter, vilket ibland har skapat osäkerhet hos medverkande.

Samverkan med forskarna beskrivs också genomgående som mycket god och värdefull för utvecklingsarbetet. Enligt intervjupersonerna har kontakten fungerat smidigt, både inom ramen för programmet och i vissa fall även utanför. Exempelvis när en kommun anlitar en forskare för en separat föreläsning. Forskarna beskrivs som engagerade, professionella och verksamhetsnära, och deras bidrag har både bekräftat och utmanat

verksamheterna. Några framhåller att forskarnas återkoppling lett till nya insikter och “aha-upplevelser”, samt bidragit till att höja kvaliteten i arbetet. De beskrivs också som lyhörda, stöttande och proaktiva, med förmåga att komma med konkreta idéer och vägledning kring utvecklingsarbetets riktning.

Samtidigt nämns begränsningen att kontakten (framför allt för rektorer och centrala processledare) i hög utsträckning har skett digitalt, vilket några upplever har skapat en viss distans och minskat möjligheten till mer informella samtal och spontana frågor.

Samarbetet inom styrgruppen och processledargruppen upplevs som över lag positivt

De intervjuade styrgruppsmedlemmarna beskriver generellt styrgruppens samarbete som välfungerande, med god stämning och ett forum som möjliggör kollegialt lärande och erfarenhetsutbyte. Intervjupersonerna upplever att deras perspektiv har fått komma till tals, men samtidigt lyfts att engagemanget kunde ha varit högre och mer aktivt i själva beslutsprocesserna. I vissa fall beskrivs arbetet som i stor utsträckning drivet av den vetenskapliga ledningen och Ifous, snarare än av styrgruppen som helhet, och det finns reflektioner om att man som ledamot hade kunnat bidra mer.

De centrala processledarnas samarbete beskrivs också i huvudsak som fungerande och värdefullt, särskilt i samband med gemensamma möten och seminarier där erfarenhetsutbyte mellan kommunerna har möjliggjorts. Dessa träffar har gett möjlighet att jämföra arbetssätt, ställa frågor och få inspiration, exempelvis kring konkreta verktyg som enkäter. Samtidigt framkommer att samarbetet varit begränsat utanför dessa forum, och att processledarnas möten ofta haft karaktären av redovisning snarare än gemensam reflektion och lärande, vilket vi även lyfte i [kapitel 2.2.2](#). Det digitala formatet lyfts även här som en faktor som försvårar relationsbyggande och fördjupad dialog.

2.4.5 Samarbetet lokalt har fungerat bra

Enligt enkätsvaren upplever 96 procent av rektorerna och 95 procent av lärarna att det lokala samarbetet med medverkande kollegor har fungerat bra eller mycket bra.

Enligt de intervjuade rektorerna har samverkan med de centrala processledarna varit välfungerande och stödjande. Kontakten har bland annat varit nära genom nyckelpersoner som kvalitetskoordinatorer, områdeschefer eller via biträdande rektor. Den centrala processledaren lyfts som viktig för att hålla ihop arbetet och bidra med kontinuitet och stöd i utvecklingsprocessen. Processledarna anser också att samverkan med verksamheterna och rektorerna har varit välfungerande, med engagerade och positiva rektorer samt smidig kontakt mellan parterna. De centrala processledarna beskriver att de har haft en tydlig och naturlig roll i att stödja verksamheterna, ofta genom nära koppling till sina ordinarie uppdrag, och har kunnat anpassa sitt stöd utifrån behov. Rollen har ofta

inneburit att fungera som en sammanhållande länk med god överblick över vilka verksamheter som behöver mer eller mindre stöd., där stöd getts där det behövts och ansvar lämnats till mer självgående verksamheter.

De intervjuade rektorerna och lärarna anser att samverkan lokalt, med kollegor både inom och utanför programmet, fungerat bra. Särskilt där hela arbetslag varit involverade och där tydliga strukturer, som nätverksträffar och gemensamt arbete, funnits. Samtidigt nämner intervjupersonerna flertalet utmaningar i att sprida arbetet till medarbetare som inte deltagit i programmet, där förståelse och engagemang har varierat och rektors involvering ibland har varit begränsad.

2.5 Programmet har förutsättningar för långsiktiga effekter

Det här kapitlet handlar om i vilken utsträckning programmet har lett till eller förväntas leda till långsiktiga effekter. Kapitlet beskriver även i vilken utsträckning utvecklingsarbetet har spridits inom och utanför de medverkande verksamheterna.

Resultatet av utvärderingen visar att programmet har goda förutsättningar att leda till långsiktiga effekter på flera nivåer, med en tydlig samsyn mellan rollerna om riktningen framåt. Förväntningarna handlar om att stärka strukturer och arbetssätt, integrera fritidshemmets uppdrag tydligare i skolans helhet samt bidra till ökad kvalitet, måluppfyllelse och välmående hos elever. Samtidigt framgår att utvecklingsarbetet i stor utsträckning redan integrerats i befintliga strukturer, vilket stärker förutsättningarna för hållbarhet. Spridningen har fungerat relativt väl inom medverkande verksamheter, men är mer ojämn utanför programmet, där brist på tydliga strategier, varierande engagemang och lokala förutsättningar påverkar genomslaget.

2.5.1 Förväntningar om långsiktiga effekter finns på alla nivåer

Intervjusvaren visar på en tydlig samsyn mellan rollerna kring förväntningar på långsiktiga effekter.

På huvudmannanivå handlar förväntningarna främst om att skapa en mer sammanhållen och hållbar struktur för utvecklings- och kvalitetsarbete, där fritidshemmet får en tydligare plats i utbildningssystemet och där ökad samsyn och vetenskaplig förankring bidrar till högre verksamhetskvalitet och på sikt förbättrad måluppfyllelse. Här nämns också exempel på förväntningar om att utveckla modeller som kan spridas till fler verksamheter samt att stärka elevhälsoarbetet och helhetsperspektivet kring elevernas dag.

På **verksamhets- och rektorsnivå** uttrycks förväntningar om en mer integrerad organisation där skola och fritidshem arbetar närmare varandra, med ökad samverkan och bättre utnyttjande av fritidspersonalens kompetens i undervisning och stödsatser för elever. Det handlar också om att utveckla arbetssätt för att möta förändrade behov hos eleverna, exempelvis kopplat till digitalisering och elevgrupper med NPF, samt att stärka det systematiska kvalitetsarbetet och tydligare koppla fritidshemmets arbete till skolans mål.

På **lärarnivå** betonas förväntningar om ett närmare samarbete i arbetslagen, där fritidslärare ses som en integrerad del av det pedagogiska arbetet och där skillnader mellan verksamheterna används som en resurs. Här lyfts också förhoppningar om ökad stabilitet i personalgruppen, minskad personalomsättning och ett fortsatt stärkt professionellt självförtroende, kopplat till en tydligare struktur och högre status för fritidshemmet.

På **elevnivå** handlar förväntningarna om förbättrad måluppfyllelse, ökat välmående och en mer sammanhållen skoldag där elevernas behov möts bättre. Det uttrycks även förhoppningar om att fler elever ska stanna kvar i fritidsverksamheten, att de får en stabil grund tidigt i skolgången och att verksamheten bidrar till både kunskapsutveckling och social utveckling genom ett helhetsperspektiv.

2.5.2 Ojämn spridning utanför FriBi är en utmaning

Sammantaget visar intervjustvaren att utvecklingsarbetet har spridits i relativt hög utsträckning inom de medverkande verksamheterna, men mer ojämnt och begränsat till verksamheter som inte medverkat. Inom medverkande enheter har spridningen ofta fungerat genom vardagsnära strukturer, såsom att medverkande återkopplat till kollegor, att det funnits representation i varje arbetslag eller att hela arbetslag involverats i utvecklingsarbetet. Exempelvis beskriver de intervjuade lärarna hur kunskap spridits genom kollegialt lärande i vardagen och genom att varje avdelning haft en representant ur FriBi, medan rektorer lyfter att spridningen fungerat bättre där hela lärarlag varit engagerade. Samtidigt framkommer att spridningen inte alltid nått hela vägen, då vissa kollegor haft svårt att känna delaktighet i helheten eller visat lägre engagemang.

När det gäller spridning till verksamheter som inte medverkat är bilden mer varierad. Intervjuade processledare och styrgrupp beskriver att spridning skett genom strukturer som nätverk, seminarier och kvalitetsuppföljning på huvudmannanivå, där även icke-medverkande skolor tagit del av arbetssätt och innehåll. Exempelvis har nätverk för fritidshem, gemensamma fokusdagar och uppföljning inom kvalitetsarbetet bidragit till viss spridning, och i vissa kommuner uppges alla skolor ha nåtts av delar av innehållet. Samtidigt betonar både rektorer och lärare att denna typ av spridning ofta går

långsammare och blir mer yttlig och att det saknas tydliga planer för hur arbetet systematiskt ska nå alla verksamheter.

Sammantaget framgår att spridningen fungerar bäst där arbetet integrerats i ordinarie strukturer och där hela arbetslag varit involverade, medan brist på delaktighet, otydliga spridningsstrategier och olika lokala förutsättningar förklarar varför spridningen i andra fall varit mer begränsad.

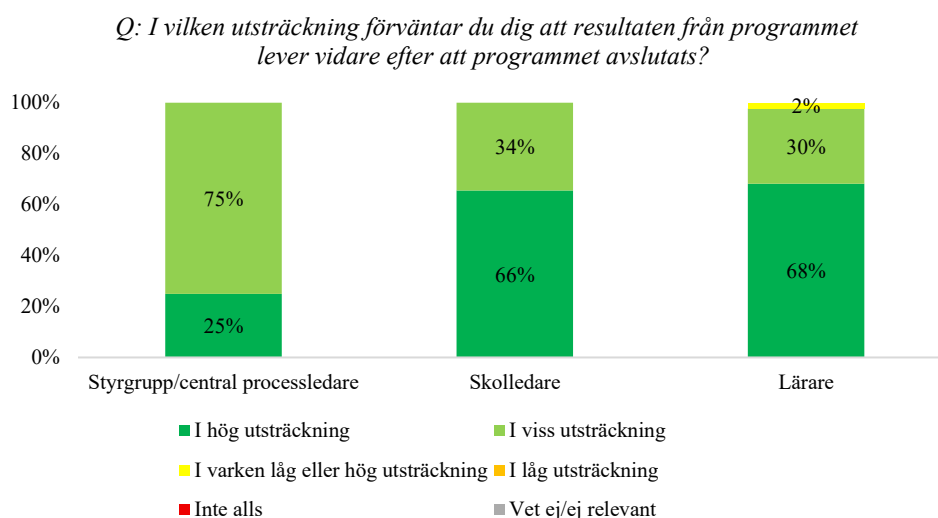
2.6 Programmet förväntas leva vidare efter programslut

I det här kapitlet redovisar vi i vilken utsträckning resultat, metoder och arbetssätt från programmet förväntas fortsätta efter att programmet har avslutats. Vi beskriver även vilka framgångsfaktorer och hinder som medverkande lyfter för att arbetet ska leva vidare.

Resultaten visar att programmet i hög utsträckning förväntas leva vidare efter avslut, då arbetssätt, strukturer och samarbeten i stor utsträckning har integrerats i ordinarie verksamhet. Särskilt lyfts betydelsen av engagerade rektorer och etablerade, personoberoende strukturer som avgörande för långsiktig hållbarhet. Samtidigt framgår att fortsatt prioritering och ledarskap är centralt för att upprätthålla utvecklingen, och att det finns vissa risker kopplade till personoberoende och minskat fokus över tid. Planer för spridning finns i många fall, men är ofta integrerade i befintliga strukturer såsom nätverk, möten och kvalitetsarbete snarare än formulerade som separata strategier, vilket innebär att spridningen i praktiken varierar i hur systematisk och formaliserad den är.

2.6.1 Engagerade rektorer och personoberoende strukturer viktigt för hållbara resultat

Nära samtliga enkätrespondenter anser att resultaten från programmet i viss eller hög utsträckning kommer att leva vidare efter programmets avslut. En majoritet av rektorerna (66 procent) och lärarna (68 procent) svarar att de förväntar sig det i hög utsträckning. Andelen styrgruppsmedlemmar/processledare som svarar i hög utsträckning är markant lägre (men gruppen är också mycket mindre, vilket bör beaktas vid jämförelser mellan rollerna).

Figur 10: Respondenternas bedömning av hållbarheten i resultaten

Intervjupersonerna har höga förväntningar om att resultaten kommer att leva vidare efter programmets avslut, men med vissa villkor kopplade till främst ledarskap, struktur och fortsatt prioritering av utvecklingsarbetet. Bland medverkande finns en stark tilltro till att arbetet fortsätter, då både lärare och rektorer beskriver att nya arbetssätt, nätverk och samarbeten redan etablerats och planeras att fortsätta, exempelvis genom fortsatt kollegialt utbyte och användning av konkreta metoder som utvecklats inom programmet. Samtidigt lyfts en viss sårbarhet kopplad till personberoende, särskilt vid chefs- eller personalbyten.

På **verksamhetsnivå** bedöms resultaten i stor utsträckning leva vidare genom att arbetssätt, strukturer och forum blivit en del av det dagliga arbetet, såsom återkommande möten, samverkan mellan skola och fritidshem och integrerade arbetssätt kring undervisning och elevstöd. Flera intervjupersoner lyfter att programmet bidragit till att etablera rutiner som nu "går av sig själva", men att fortsatt engagemang från rektor och personal är avgörande. Exempel på vad som förväntas leva vidare är arbete med skolfritids, läsfrämjande insatser, elevnära analyser samt arbetets inkludering i det systematiska kvalitetsarbetet.

På **huvudmannanivå** är bilden också övervägande positiv, där flera beskriver att strukturer och strategiskt arbete redan är så pass integrerade att de inte är beroende av programmet för att fortsätta. Det handlar exempelvis om att fritidshemmet fått en tydligare plats i kvalitetsarbetet, att nätverk och uppföljningsstrukturer finns på plats samt att ett mer sammanhållet perspektiv på elevens hela dag etablerats. Samtidigt lyfts risker, såsom att fokus kan minska över tid om nya utvecklingsområden prioriteras eller om huvudmannen inte fortsatt tydligt signalerar vikten av arbetet. En av styrgruppsmedlemmarna lyfter sin oro över att hålla i arbetet och resultaten efter att Ifous inte längre finns där som stöd, medan samma oro inte nämns av de andra rollerna.

2.6.2 Planer för spridning är ofta del av befintliga strukturer

Som vi konstaterade under **kapitel 2.1.5** finns ingen tydlig definition av vad en plan för spridning är, men att en majoritet av kommunerna svarade att en sådan har utformats helt eller delvis. Enligt intervjupersonerna varierar dessa planer i hur formella och tydligt formulerade de är.

På **huvudmannanivå** framkommer i vissa kommuner tydliga och relativt långt utvecklade planer, exempelvis i form av skriftliga planer, referensgrupper och nätverk, och den generella integreringen i det systematiska kvalitetsarbetet. I dessa fall beskrivs spridningen som en del av redan befintliga strukturer, snarare än något som skapas efter programmets slut, med konkreta aktiviteter som nätverksträffar, fokusdagar och gemensamma konferenser. Samtidigt finns exempel där planeringen fortfarande är under utveckling eller där man i stället lutar sig mot befintliga forum utan att formulera en separat spridningsplan.

På **verksamhetsnivå** är spridningen oftare integrerad i ordinarie strukturer, såsom skolutvecklingsplaner, återkommande utvecklingsmöten och i det systematiska kvalitetsarbetet. Här beskrivs arbetet sällan som en särskild "spridningsplan", utan snarare som något som lever vidare genom etablerade arbetssätt och forum. I vissa fall saknas dock en explicit plan och spridningen sker mer informellt genom diskussioner och erfarenhetsutbyte inom verksamheten.

Likheterna mellan rollerna är att spridning i hög grad kopplas till **befintliga strukturer (nätverk, möten, kvalitetsarbete)** snarare än till nya, separata planer. Skillnaderna ligger främst i hur formaliserat arbetet är. Styrgruppsmedlemmar och processledare beskriver oftare mer övergripande och strukturerade former för spridning, ibland med tydliga planer eller strategier, medan rektorer i högre grad beskriver spridning som något som sker inom ramen för det dagliga arbetet utan en särskilt uttalad plan.

3. Slutsatser och rekommendationer

I detta avslutande kapitel samlar vi våra slutsatser och bedömningar av programmets resultat och genomförande.

Med utgångspunkt i utvärderingskriterierna bedömer vi att programmet genomförts på ett relevant, kvalitativt och effektivt sätt, vilket lett till en hög måluppfyllelse. Mot bakgrund av våra slutsatser och rekommendationer i tidigare delrapporter bedömer vi vidare att Ifous till stor del har tillvaratagit dessa för att förbättra programmet.

3.1 Programmet har genomförts på ett relevant och effektivt sätt

Vår samlade bedömning är att FriBi har haft ett relevant och effektivt genomförande. Mot bakgrunden av resultaten från den här slutrapporten gör vi följande bedömningar i förhållande till utvärderingskriterierna:

- **Programmet har varit relevant.** Aktiviteterna och programmet i sin helhet har i mycket hög grad svarat mot medverkandes behov och målen för programmet. Resultaten från slutrapporten visar på att programmet bidragit till utveckling i fritidshemmets verksamhet. Dels genom att skapa en gemensam förståelse för fritidshemmets uppdrag och fritidslärarnas roll, samt i relativt hög omfattning stärkt samarbetet mellan skola och fritidshem. Dels genom att ha bidragit med konkreta arbetssätt och verktyg i det praktiska arbetet. Programmets upplägg och aktiviteterna bedöms i huvudsak som ändamålsenliga och stödjande i genomförandet. Samtidigt finns det förbättringsförslag kopplade till bland annat organisationen av programmets seminarier.
- **Programmet har varit samstämmigt,** det vill säga kompletterat och bidragit till ordinarie verksamhet. FriBi har i hög utsträckning integrerats i det ordinarie utvecklingsarbetet, snarare än upplevts som en parallell insats. Programmet har även bidragit till gemensam syn på fritidshemmets roll som betydelsefull i elevernas skolgång och vardag.
- **Programmet har varit effektivt** genom att bidra till önskade resultat och en hög måluppfyllelse. Programmet har varit framgångsrikt i att nå önskade resultat enligt programlogiken, där bäst resultat kan ses för ökad förståelse för fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse, ökad förståelse för kvalitativ fritidsverksamhet och för nödvändig utveckling av verksamheten. Framgångarna är tydliga i förhållande till samtliga önskvärda resultat. Resultaten visar också på en hög måluppfyllelse sett till de mål som uttrycks i programplanen. Effekterna syns främst i förändrade arbetssätt, förbättrade strukturer och ökad samsyn i

verksamheterna. Samtidigt är resultaten och måluppfyllelsen beroende av engagerade bärare av utvecklingsarbetet, där framför allt rektorerna lyfts fram som avgörande.

- **Kvaliteten i genomförandet har varit god.** Kvaliteten i genomförandet har präglats av engagemang och välfungerande samverkan med Ifous, forskarna, inom verksamheterna och mellan de olika rollerna. Vi kan dock konstatera att kvaliteten i genomförandet i hög grad är beroende av goda lokala förutsättningar, så som engagerade ledare och att nyckelpersoner inte byts ut.
- **Programmet förväntas bidra till långsiktiga effekter och har förutsättningar att nå hållbara resultat.** Resultaten tyder på att långsiktiga effekter förväntas nås på samtliga nivåer så som stärkta strukturer och arbetssätt, tydligare samverkan med skolan och välmående elever. Förutsättningarna för hållbarhet stärks av att utvecklingsarbetet ofta redan är välintegrerat i befintliga strukturer. Även spridningen har fungerat relativt väl inom medverkande verksamheter, men är mer ojämn i verksamheterna utanför programmet. Långsiktig hållbarhet beror dock till stor del på att engagemanget hos rektorer kvarstår och etableringen av strukturer som inte är personberoende. Planer för spridning av programmets arbetssätt och resultat varierar men är generellt integrerade i befintliga strukturer, så som nätverk och i det systematiska kvalitetsarbetet.

Sammantaget visar slututvärderingen på ett framgångsrikt genomfört program med hög måluppfyllelse. Vi bedömer också att slututvärderingens slutsatser i stor utsträckning ligger i linje med både nulägesanalysen och delrapportens slutsatser. Det bekräftar att programmet i huvudsak har genomförts i enlighet med tidigare identifierade behov och rekommendationer. Den samsyn, de höga förväntningarna och de goda förutsättningarna som identifierades i nulägesanalysen återfinns i slutresultaten i form av hög måluppfyllelse, stärkt systematik och ökad professionalitet.

En jämförelse av enkätresultaten visar exempelvis att de medverkande anser att programmet i högre utsträckning bidrar till önskade resultat idag än för ett år sedan. Detta gäller även för det resultat med lägst resultatuppfyllnad både då och nu, nämligen det ökade samarbetet med skolan, där 8 procentenheter fler har svarat att resultatet nås i hög eller viss utsträckning. Genomslaget i verksamheterna av medverkan i FriBi kan därför anses ha ökat under programmets gång. En jämförelse av måluppfyllelsen visar på liknande trender där måluppfyllelsen generellt har ökat sedan den tidigare delrapporten. Detta gäller i hög grad för bland annat målet om att medverkande har ökat sin förståelse för och förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap, där den totala andelen som anser det i viss eller hög utsträckning är uppåt 20 procentenheter högre idag.

Delrapportens bild av ett välfungerande genomförande med tidiga resultat förstärks i denna slututvärdering, där resultaten nu framstår som mer etablerade och integrerade i verksamheterna. Det finns tydliga indikationer på att programorganisationen har tagit

hänsyn till flera av de tidigare rekommendationerna, exempelvis genom fungerande samverkan med Ifous och forskare, stärkt forskningsanknytning, samt utvecklade strukturer för implementering och utvecklingsarbetet. Samtidigt kvarstår vissa utmaningar som även lyftes tidigare, särskilt kopplat till spridning till verksamheter som inte medverkar i programmet och variation i genomslag beroende på lokala förutsättningar. Utifrån innehållet i rapporten kan vi ändå konstatera en utveckling och förbättring i resultat och måluppfyllelse jämfört med tidigare utvärderingar, vilket givetvis är önskvärt. Vi bedömer också att flera av de utmaningar som kopplas till spridningsarbetet har rent intern-organisatoriska förklaringar som Ifous i låg grad rör över.

3.2 Programlogiken har följts

Vår samlade bedömning är att programlogiken har följts, varav samtliga önskade resultat visar på stark uppfyllnad. Generellt visar resultaten från slututvärderingen att effekterna i effektmål 1 har uppnåtts, vilka är de effekter som programmet tar ansvar för. Effekterna har i genomsnitt uppnåtts enligt fler än 80 procent av enkätrespondenterna. Det enda undantaget gäller ökat samarbete med den obligatoriska skolan, där andelen ligger på strax under 80 procent. De effekter vi bedömer som särskilt framträdande baserat på den sammanställda datainsamlingen handlar om förståelse för fritidshemmets viktiga roll, ett gemensamt språk i verksamheten, ökad professionsstolthet och ökad pedagogisk kompetens.

Vi kan också se resultat i linje med senare effektnivåer, det vill säga önskade resultat på längre sikt. Exempelvis att ledning och organisation bidrar till strukturer som stödjer utveckling som bidrar till elevers lärande. Vi ser även att integreringen i det systematiska kvalitetsarbetet, strukturer anpassade efter lokala behov, arbetssätt som utgår från elevers intressen och en röd tråd i lärandet har goda möjligheter att uppnås genom fortsatt utvecklingsarbete enligt programmets logik.

I nuläget och baserat på slututvärderingens resultat kan vi inte se att visionen, att alla elever får stärkta förutsättningar att nå sin fulla potential, ännu är inom räckhåll. Bland annat på grund av svårigheterna att i dagsläget se resultat hos elever. Det här är dock väntat och rimligt. Förutsatt att utvecklingsarbetet lever vidare och etableras brett hos medverkande verksamheter och huvudmän, ser vi att det finns goda förutsättningar för att programmets vision på längre sikt kan uppfyllas.

3.3 Oxford Researchs rekommendationer

Mot bakgrund av resultaten från den här slutrapporten vill vi ge Ifous följande rekommendationer inför framtida forsknings- och utvecklingsprogram:

- **Se över möjligheten att slå samman tillfällena för utvecklingsseminarier och ledarseminarier.** Detta för att ge medverkande vid båda seminarierna tillfälle att mötas och dela erfarenheter fysiskt.
- **Utveckla syftet med processledarmötena så att processledarna får ett aktivt stöd i sin roll inom programmet.** Utnyttja åsikter, tidigare kunskaper och erfarenheter inom processledargruppen för att forma ändamålsenliga möten och stödstrukturer för personerna. Samma rekommendation är tillämplig för alla ledande funktioner inom programmet.
- **Definiera vad en plan för spridning är** och vad som kan anses vara positiva exempel på spridning. Det kan handla om praktiska och goda exempel från detta och tidigare program med fokus på både intern och extern spridning av erfarenheter och kunskap. Ett sådant stöd är särskilt viktigt för huvudmän och verksamheter där få enheter deltar och medverkande riskerar att ensamt behöva axla ansvaret för arbetet.
- **Se över möjligheten att ta fram ett stöd för huvudmännen om hur de kan bära arbetet vidare efter programmets slut.** Exempelvis kan ett sådant stöd bestå av faciliteringen av kollegiala sammanhang och nätverk med andra huvudmän. Ifous kan stötta i utformandet av sådana sammanhang men behöver själva inte aktivt delta efter programmets slut.
- **Fortsätt arbeta med att öka framförhållningen** gentemot de medverkande.
- **Överväg och se över möjligheten att introducera fysiska platsbesök av forskarna** hos huvudmännen som ett stående inslag i olika program. Dessa besök har gett ett stort mervärde för medverkande i andra Ifous-program.

Bilaga A: Utvärderingens upplägg och metod

Utvärderingsuppdraget har bestått av tre faser

Utvärderingen har organiserats i tre faser, vilka har följt programmets löptid om tre år.

1. **En inledande fas** vars huvudsyfte var att skapa en bas för utvärderingen och programgenomförandet. Detta genom att ta fram en programlogik för programmet och genomföra en nulägesanalys inför genomförandet.
2. **En genomförandefas** bestående av tematiskt fokuserad datainsamling att följa upp och bidra till lärande om aktuella frågor under programmets genomförande och analysera vilken förändring som programmet hade hunnit bidra till.
3. **En sammanfattande fas** som presenteras i denna slutrapport med syftet att slututvärdera programmets genomförande, resultat och effekter, samt bidra till lärande framåt.

En summativ och formativ utvärdering

Utvärderingen av FriBi ska belysa hur programmet bedrivs i förhållande till programplanen och uppsatta målsättningar. Utvärderingen ger också kunskap om hur programmets genomförande och resultat har svarat mot medverkande och styrgruppens behov och förväntningar, om programmet leder till några långsiktiga effekter och om det finns potential för en fortsatt utveckling hos de medverkande verksamheterna.

Utvärderingen har varit både summativ och formativ. Summativ då den ger en bild av de faktiska prestationerna och resultaten i relation till förväntningarna. Formativ då den gett Ifous och programmets styrgrupp ett underlag för att löpande kunna följa och utveckla programmet. Samlat skapar utvärderingen ett kunskapsunderlag för Ifous både i relation till FriBi och i tillskapandet av nya program.

En teoribaserad utvärdering med programlogik

Utvärderingen av FriBi har tagit utgångspunkt i en teori om hur programmet förväntas fungera, en så kallad programlogik. Programlogiken beskriver hur programmet är konstruerat och hur det steg för steg är tänkt att uppnå önskade mål och effekter. Den illustrerar och strukturerar antaganden om orsak och verkan mellan aktiviteter, resultat och effekter och utgör därmed en slags arbetshypotes för hur programmet är tänkt att fungera. Programlogiken togs fram och fastställdes tillsammans med styrgruppen i

utvärderingens inledande fas och har sedan använts för att utvärdera genomförandet av programmet. FriBi:s programlogik återfinns i **bilaga B**.

Utvärderingen har utgått från en anpassad modell av OECD DAC:s kriterier för utvärdering. Kriterierna utgör ett normativt ramverk som används för att förstå värdet av programmet och har fungerat som en utgångspunkt för utvärderingens bedömningar. De fem kriterier som vi har utvärderat FriBi mot är *relevans*, *samstämmighet*, *effektivitet*, *långsiktiga effekter* och *hållbarhet*. Utvärderingskriterierna presenteras i tabell 1 nedan.

Tabell 1: Beskrivning av utvärderingsområden och kriterier.

Utvärderingsområde	Beskrivning
Relevans	I vilken utsträckning programmets målsättningar och utformning svarar mot verksamheternas behov och prioriteringar.
Samstämmighet	I vilken utsträckning programmet är kompatibelt och integreras med medverkandes ordinarie verksamhet.
Effektivitet	I vilken utsträckning programmet bedrivs med hög kvalitet och uppnår sina mål och önskade resultat.
Långsiktiga effekter	I vilken utsträckning programmet har lett till eller förväntas leda till betydande långsiktiga effekter.
Hållbarhet	I vilken utsträckning positiva resultat från programmet kommer bestå efter programmets avslutning, eller har förutsättningar att bestå.

Datainsamlingen har bestått av intervjuer och enkäter

Semistrukturerade intervjuer med medverkande

Vi har genomfört semistrukturerade intervjuer med medverkande i samtliga faser av utvärderingen. Syftet med intervjuerna har varit att få en kvalitativ och nyanserad bild av programmets genomförande och resultat från samtliga roller i programmet (styrgruppen, centrala processledare, rektorer och fritidslärare) i programmet.

Inför slututvärderingen genomförde vi digitala intervjuer med samtliga styrgruppsrepresentanter och minst en central processledare per huvudman. Därtill har vi intervjuat rektorer och fritidslärare⁴ från de verksamheter som utgjort fallstudier i

⁴ En av fallstudiernas fritidslärare ingår inte i underlaget för slutrapporten, med anledning av att vi inte kom i kontakt med aktuell person.

utvärderingen. Totalt intervjuades 16 personer inför slututvärderingen, varav två var en gemensam intervju med två centrala processledare.

Enkäter med medverkande

I tillägg till intervjuerna har vi genomfört två enkäter under utvärderingens löptid: en ungefär i mitten av programperioden och en inför denna slututvärdering. Syftet med enkäterna har varit att få en kvantitativ bild av hur medverkande ser på genomförandet och om de upplever att utvecklingsarbetet bidragit till någon förändring i verksamheten.

Enkäten genomfördes digitalt med samtliga medverkande och anpassades efter roll i programmet. Vissa enkätfrågor möjliggjorde även för respondenterna att fördjupa sina resonemang i text, vilket har gett oss ett kvalitativt komplement till de kvantitativa resultaten. Enkäten distribuerades till 176 personer med en svarsfrekvens på 51 procent. Av dessa slutförde 44 procent enkäten och 7 procent gav partiella svar. Styrgruppsmedlemmar/centrala processledare och skolledare har en högre svarsfrekvens än lärare. Mellan huvudmännen varierar svarsfrekvensen mellan 59 procent i Linköping och 33 procent i Örebro. Variationen i svarsfrekvens innebär att jämförelser bör göras med försiktighet och att risken för svarsbias behöver beaktas. Vi återkommer till det i nästa avsnitt.

Tabellerna nedan visar svarsfrekvensen (slutförda och partiellt besvarade) fördelat på roll respektive huvudman.

Tabell 2: Svarsfrekvens fördelat på roll

Roll	Svarsfrekvens (slutförda och partiellt besvarade)
Styrgruppsmedlemmar och centrala processledare	63 procent
Skolledare	61 procent
Lärare	45 procent

Tabell 3: Svarsfrekvens fördelat på huvudman

Huvudman	Svarsfrekvens (slutförda och partiellt besvarade)
Stockholms stad	53 procent
Linköping	59 procent
Skurup	33 procent
Örebro	45 procent

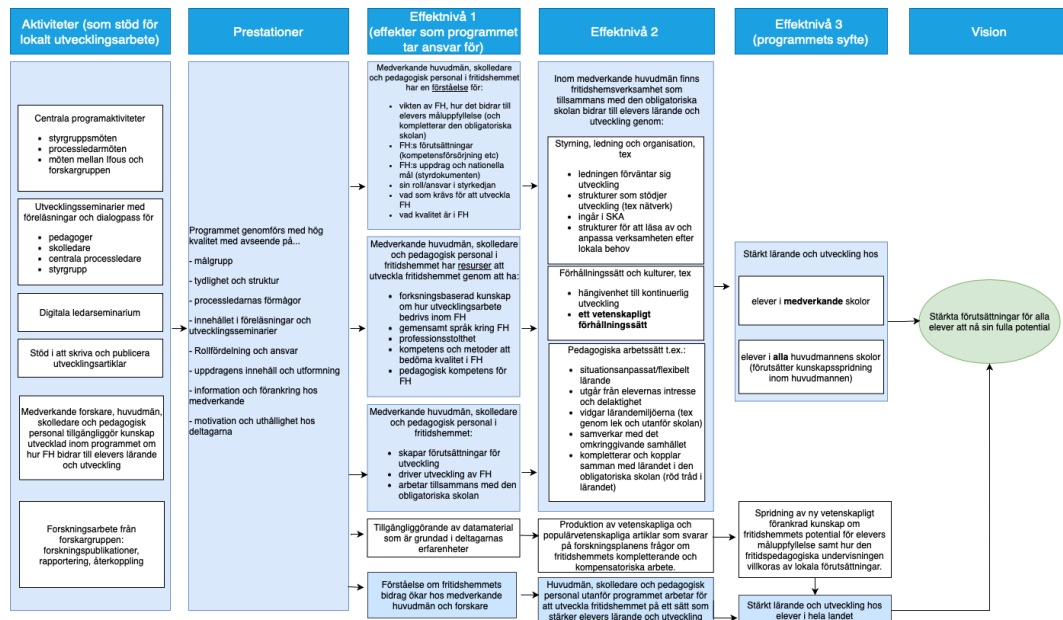
Begränsningar med enkäten

Enkätfrågor kan upplevas som trubbiga och utgöra föremål för tolkning bland respondenterna, vilket kan påverka hur olika personer besvarar frågorna. Därtill kräver enkäter en god svarsfrekvens för att resultaten ska kunna betraktas som representativa. Svarsfrekvensen inför denna slutrapport ligger på 51 procent, vilket kan betraktas som en bra svarsfrekvens i enkätsammanhang⁵. Samtidigt har hälften av de tillfrågade inte kommit till tals. Därtill är det relativt ojämn svarsfrekvens mellan ledare i programmet (styrgrupp/processledare och skolledare) och lärare vilket innebär att jämförelser mellan funktionerna ska tolkas med försiktighet. Detsamma gäller jämförelser mellan huvudmännen.

I samband med detta vill vi också nämna risken för svarsbias i enkätresultaten, det vill säga systematiska skillnader i förhållande till vilka som besvarat den. Bias kan exempelvis uppstå genom att det i huvudsak är personer som är engagerade och positiva till programmet som väljer att besvara enkäten. Det kan på motsvarande sätt vara så att personer som är missnöjda i högre utsträckning tar sig tid att svara. Vår bedömning utifrån resultaten på enkäten är att få respondenter är missnöjda, och att risken därmed är störst för positiv svarsbias.

⁵ [Vad är en bra svarsfrekvens? - Webropol](#)

Bilaga B: FriBi:s programlogik

Figur 11: Programlogik för FriBi

Bilaga C: Översiktsrapport från enkäten

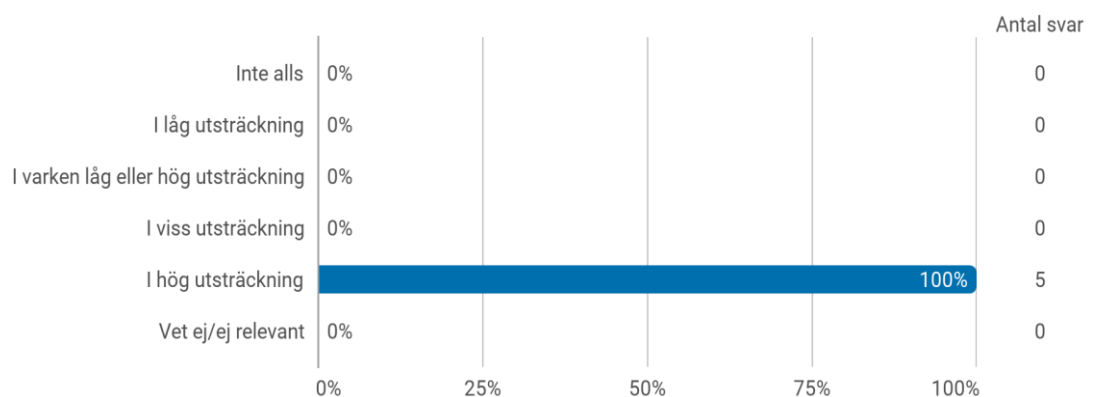
Den här bilagan innehåller en översiktsrapport över enkätresultaten.

Till höger i figurerna anges hur många respondenter som besvarat frågan. I staplarna anges andel svarande för respektive svarsalternativ. Observera att svarsalternativen är i omvänd ordning jämfört med figurerna i huvudrapporten.

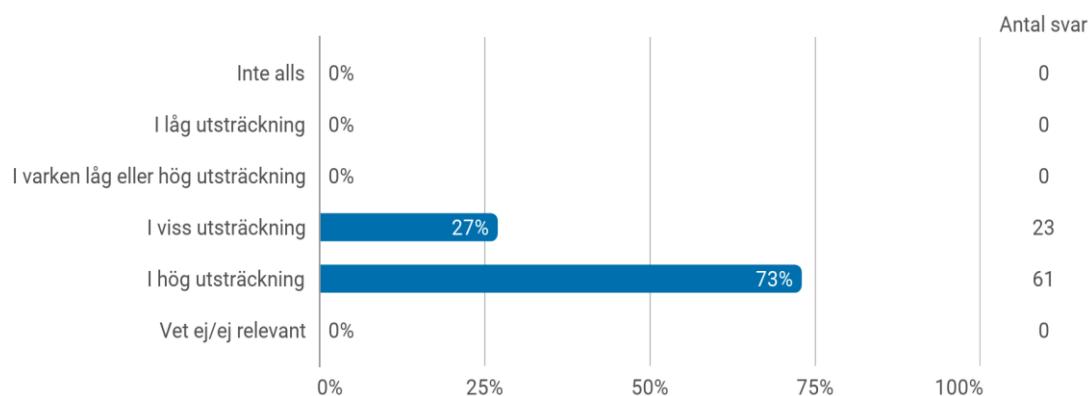
Inom parentes anges vilka roller som fått frågan.

- (Alla)
- (Lärare och rektorer)
- (Styrgrupp/Processledare)

(Styrgrupp/PL) I vilken utsträckning har programmets aktiviteter mött din huvudmans behov av att utveckla fritidshemmets arbete för att stärka elevers lärande och utveckling?

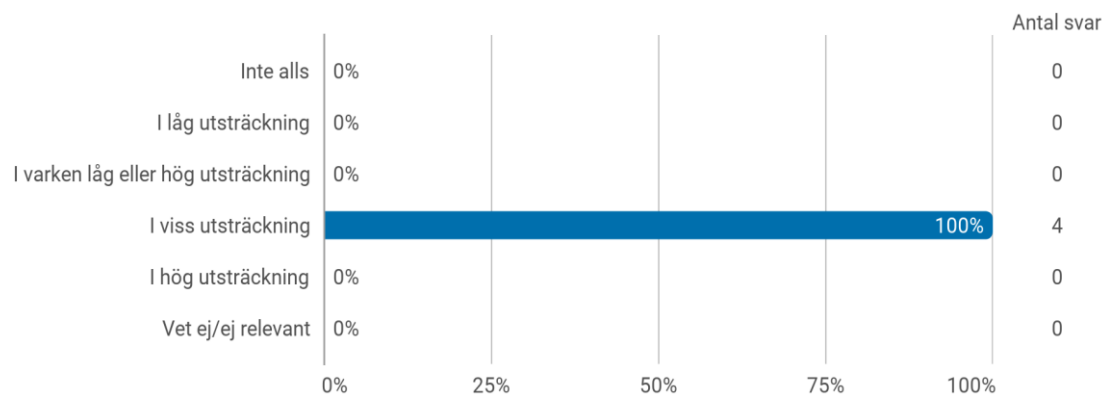
(Lärare och rektorer) I vilken utsträckning har programmets aktiviteter mött din verksamhets behov av att utveckla fritidshemmets arbete för att stärka elevers lärande och utveckling?

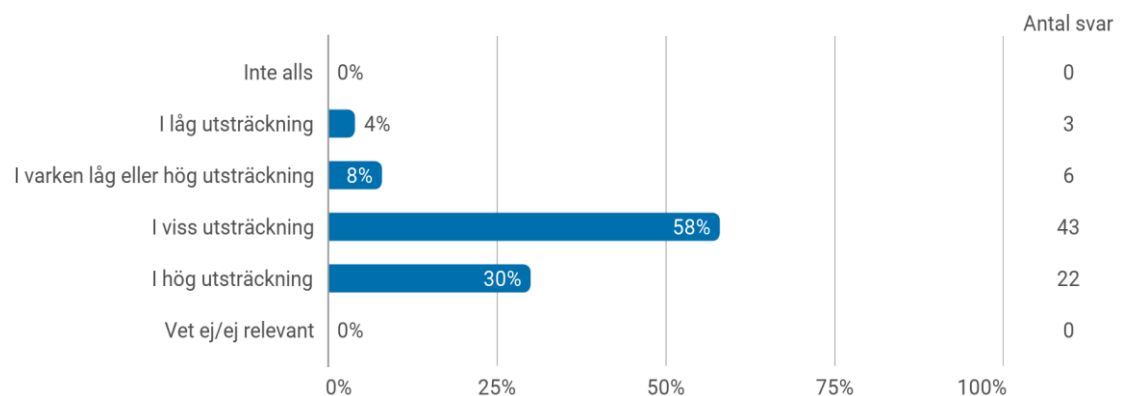
(Alla) I vilken utsträckning bedömer du att programmet bidragit till följande resultat i din verksamhet/organisation?

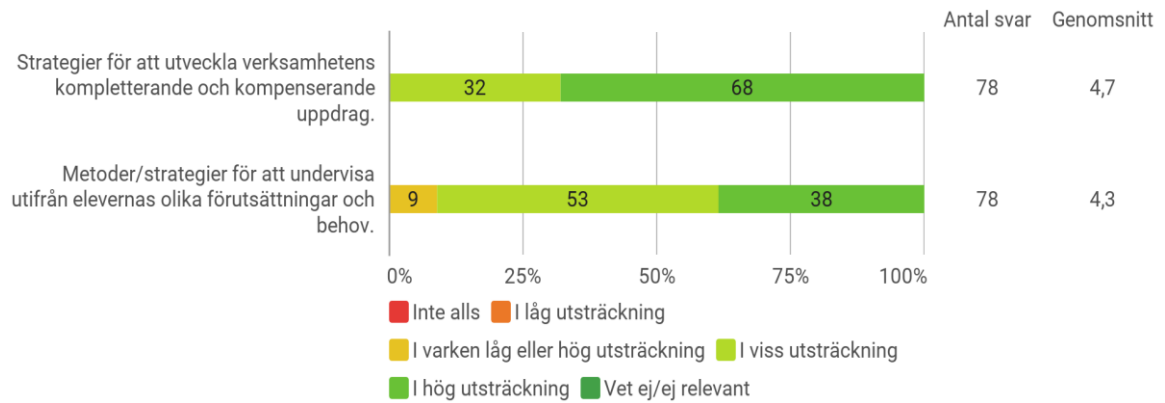
(Styrgrupp/Processledare) I vilken utsträckning bedömer du att medverkande har ökat sin förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap?

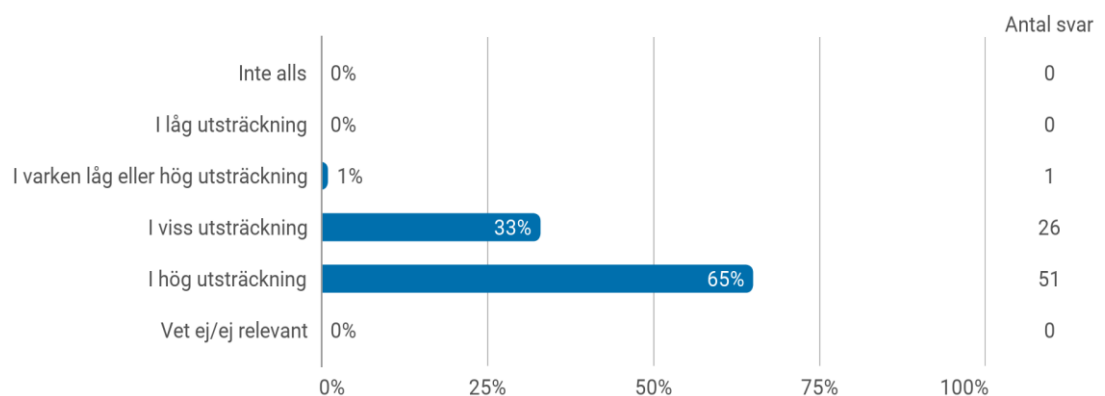
(Lärare och rektorer) I vilken utsträckning bedömer du att medverkande i er verksamhet har ökat sin förmåga att värdera och använda vetenskaplig kunskap?

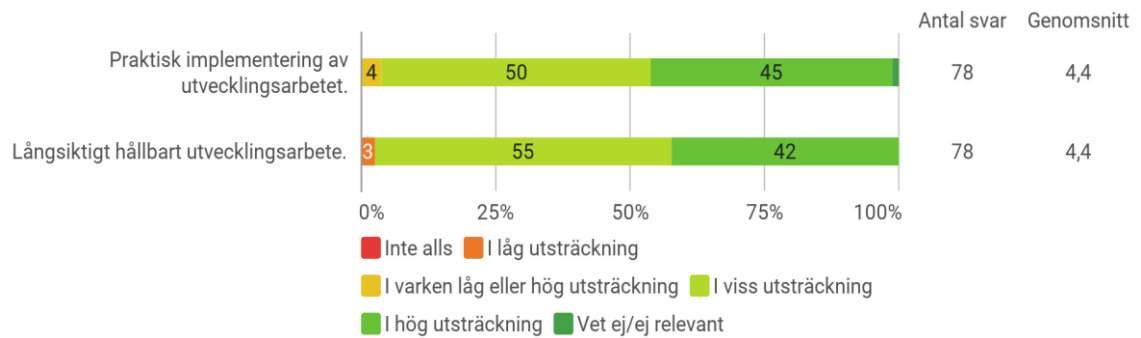
(Alla) I vilken utsträckning bedömer du att programmet bidragit till:

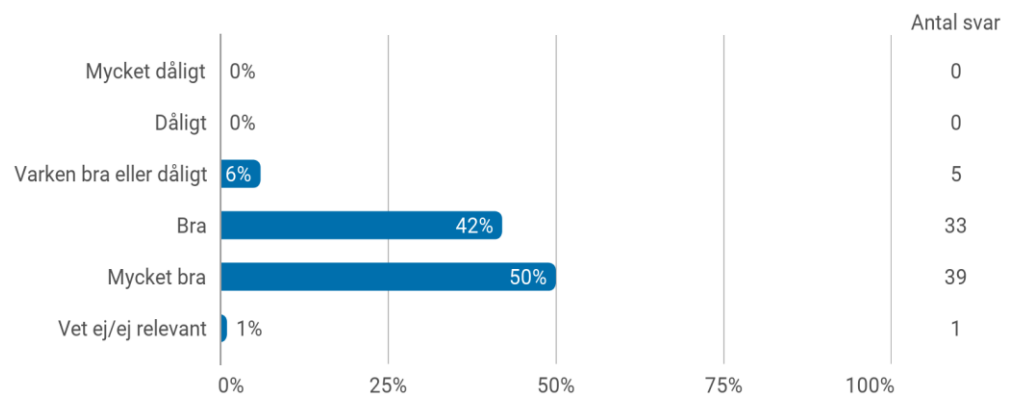
(Alla) I vilken utsträckning har programmet lett till mer samtal och gemensam reflektion kring den professionella praktiken?

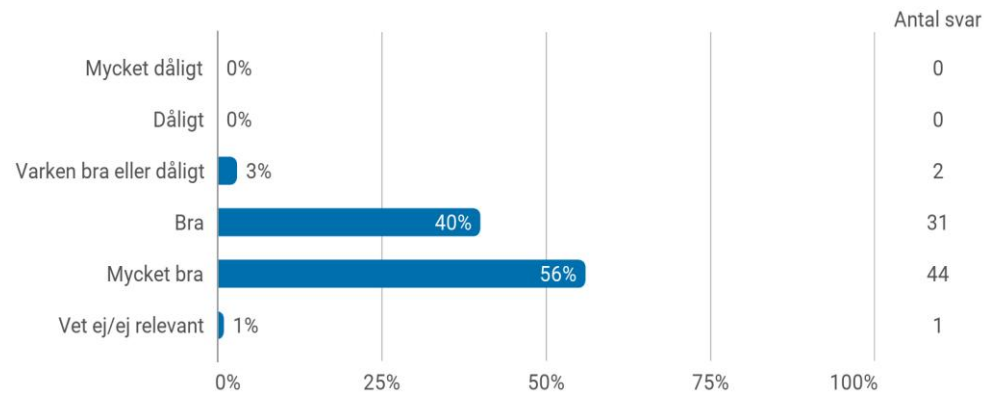
(Alla) I vilken utsträckning bedömer du att det har skapats förutsättningar i din organisation/verksamhet för:

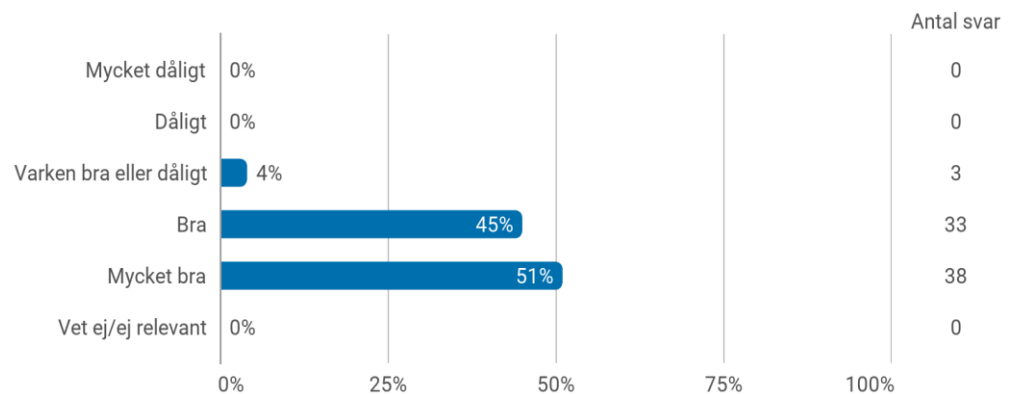
(Alla) Hur bedömer du att samverkan med forskarna har fungerat?

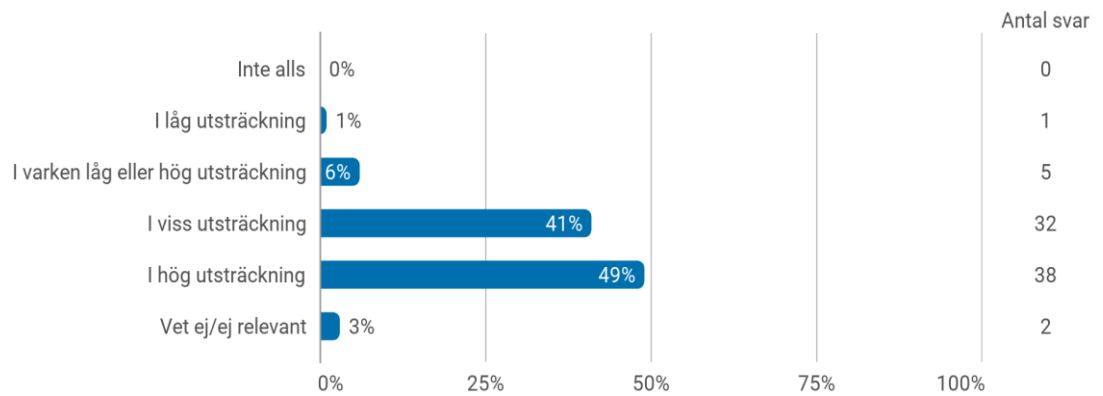
(Alla) Hur bedömer du att samverkan med Ifous har fungerat?

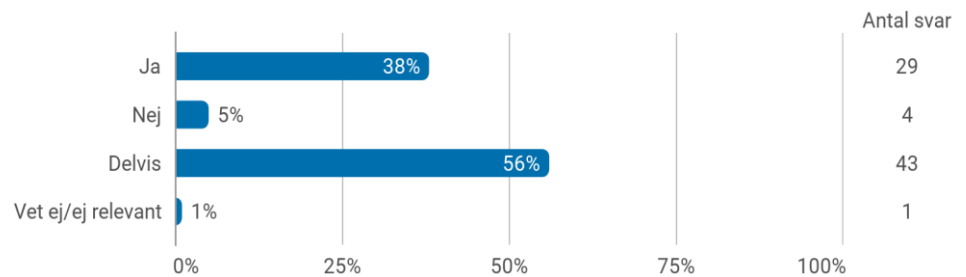
(Lärare och rektorer) Hur bedömer du att det lokala samarbetet (med medverkande kollegor/medarbetare) har fungerat?

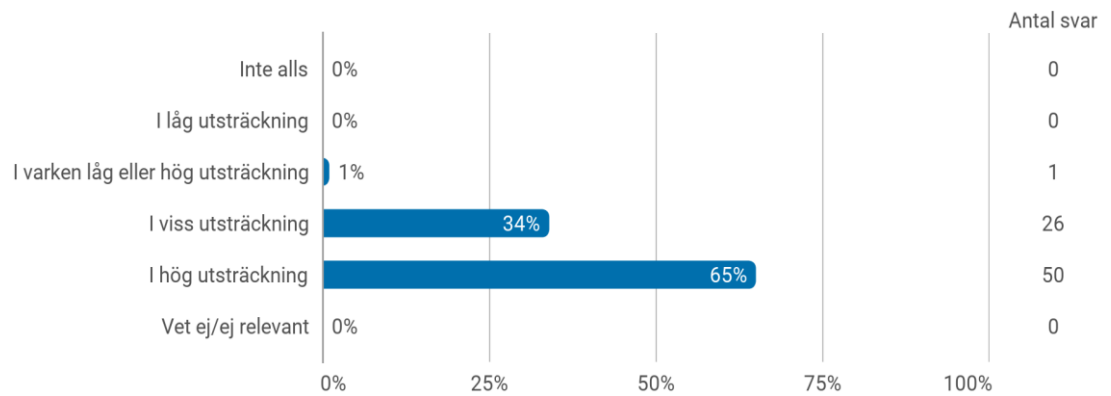
(Alla) I vilken utsträckning har arbetet i programmet integrerats med ert övriga utvecklingsarbete?

(Alla) Har det upprättats en plan för hur kunskaper och erfarenheter från programmet ska spridas och delas med kollegor och verksamheter som inte medverkat i programmet?

(Alla) I vilken utsträckning förväntar du dig att resultaten från programmet lever vidare efter att programmet avslutats?

Svarsfrekvens

